

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HANS LASSEN

DJURSLANDS HERREGAARDE

Danmarks Herligheder

DJURSLANDS HERREGAARDE

DANMARKS HERLIGHEDER

omfatter foreløbig følgende Bind:

ELLEN ANDERSEN: SYDFYNSKE HERREGAARDE

HANS LASSEN: DJURSLANDS HERREGAARDE

ERIK MOLTKE: VESTSJÆLLANDS KIRKER

TH. RAMSKOU: HIMMERLANDS OLDTIDSMINDER

Desuden er under Forberedelse:

A. BÆKSTED: JYLLANDS RUNESTENE

D. YDE-ANDERSEN: SØNDERJYLLANDS BØNDERGAARDE

C. G. SCHULTZ: BORNHOLMS KIRKER

H. STIESDAL: SYDSJÆLLANDS HERREGAARDE

DJURSLANDS HERREGAARDE

VED

HANS LASSEN

Danmarks Herligheder redigeret af Aage Roussell

KØBENHAVN MCMXLVII - JUL. GJELLERUPS FORLAG

Copyright by Jul. Gjellerups Forlag

—

FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI. KØBEN. - CLICHEER : ILLU-GRAFIA

FORORD

Vi ved det alle; digterne har lært os det, malerne har skildret det, og vort eget øje har vist os det: Danmark er et dejligt land! Og i en tid, hvor statsmænd og nationaløkonomer i aviser og radio hver dag hamrer ind i vor bevidsthed, at Danmark er et fattigt land, mens hele verden nikker samtykkende, er det en befrielse at kaste de mørke briller, se sig om og raabe: nej, Danmark er et rigt land! Se vore landsbykirker mellem de runde bakker, se vore oldtidsminder i skov og paa hede, se vore herregaarde i de dejlige parker! Det er alt sammen vort, det er vor kulturarv, det er dansk national-ejendom. Det er Danmarks herligheder!

En kreds af unge kulturhistorikere føler trang til at fortælle om alt dette. Det er gjort før; i svære, bindstærke værker, der er ligesaa grundige som uoverskuelige, og i turistbrochurer, hvor behandlingen i reglen er overfladisk og ofte haabløs fejlagtig. I »Danmarks Herligheder« er det ikke meningen at medtage rub og stub; det er kun et udvalg af en egns smukkeste og mest karakterfulde monumenter, der behandles i hver af de smaa bøger. Det er vort haab, at serien vil vokse og efterhaanden dække alle afskygninger af Danmarks herligheder.

Aage Roussell.

INDLEDNING

Herregaardsarkitekturen her i landet beherskes af renaissancetiden, og paa Djursland ligger renaissancegaardene særlig talrigt. Men alligevel findes der baade repræsentanter for middelalderlige borge og det 1700—1800aarenes herskabeligt bekvemme herresæder.

Middelalderens herremand havde sine indtægter fra bøndernes afgifter, idet han ejede de gaarde, de havde i fæste. Det var strøgods, der kunde ligge vidt omkring og dække betydelige arealer, men til gengæld var hans egen sædegaard ikke særlig stor, og borgen svarede dertil, den var hverken stor eller imponerende. Af disse middelalderlige borge er kun lidet bevaret, blot voldstederne findes, forladede, da nye, statelige herregaarde rejstes.

Vi ved ikke meget om de middelalderlige borge. De synes først og fremmest at have været indrettet paa forsvar, og med datidens militære teknik, der netop havde sin styrke i forsvaret, blev en borg først og fremmest gjort modstandsdygtig ved at blive omgivet med volde og grave. Over graven førte kun een bro, vistnok hyppigt en vindebro. Alt efter evne kunde borgen forstærkes med mure eller palisader. Det har nok tiest været det sidste!

En stor, fast borg som det kongelige slot Kalø kunde bestaa af to gaarde, den ene bag den anden, men det væsentlige for en borg var det store taarn, der var anlæggets midtpunkt og kendes i alt middelalderligt borgbyggeri. Dets franske navn var *donjon*, i Tyskland kaldtes det *Bergfried*, det blev paa dansk til *Barfred*. Bag taarnets uigennemtrængelige mure havde borgherren sit sidste tilflugtssted, hvis fjenden var trængt ind paa borgens grund, og herfra kunde han maaske endnu redde borgen.

Fanger gemtes i taarnets kælder, hvortil der kun var een adgang, gennem et hul i loftet! Men ellers har taarnet i almindelighed næppe været beboet, idet borgherrens egentlige bolig sikkert har været at finde i andre af gaardens huse. Vi maa nemlig tænke os borgen bestaaende af flere, mere eller mindre selvstændige bygninger.

Der er ikke her i landet bevaret nogle af den menige adels middelalderlige borge andet end som ruiner, skønne og maleriske, ganske vist, og æggende for fantasien, som ruiner nu engang er. Det er kun enkelte konge- og bispeborge, der har overlevet de skiftende tider. Disse borge har imidlertid været statsforetagender, fæstninger med særlige militære formaal, og sikkert paa mange maader forskellige fra herremandens enkle bolig. Vi kan hverken betragte Kärnan ved Helsingborg eller Kalø paa Møls som repræsentanter for herregaarden i middelalderen. Men de barske ruiner hjælper os alligevel til at forstaa middelalderens herremand og til at fatte, at han

opgav den gamle primitive forsvarsbolig og begyndte at bygge nye, rummeligere og bekvemmere huse.

Det første fremskridt var det to-etages, rektangulære enkelthus med langsiderne solret i nord og syd. Beboelsesværelserne var i første stokværk, mens den store sal — riddersalen eller dansesalen — har optaget hele andet stokværk. Derover har ofte ligget et halvstokværk brugt som vægtergang og skytteleft. Typen er bedst kendt fra Jens Holgersen Ulfstands Glimmingehus i Skaane, men ser man nøje til, kan man finde enkelthuset med sine glatte munkestensmure og stejle tagrejsning som kernen i mangel en mere vidtløftig hovedbygning, f. eks. paa Gl. Estrup og paa Tjele.

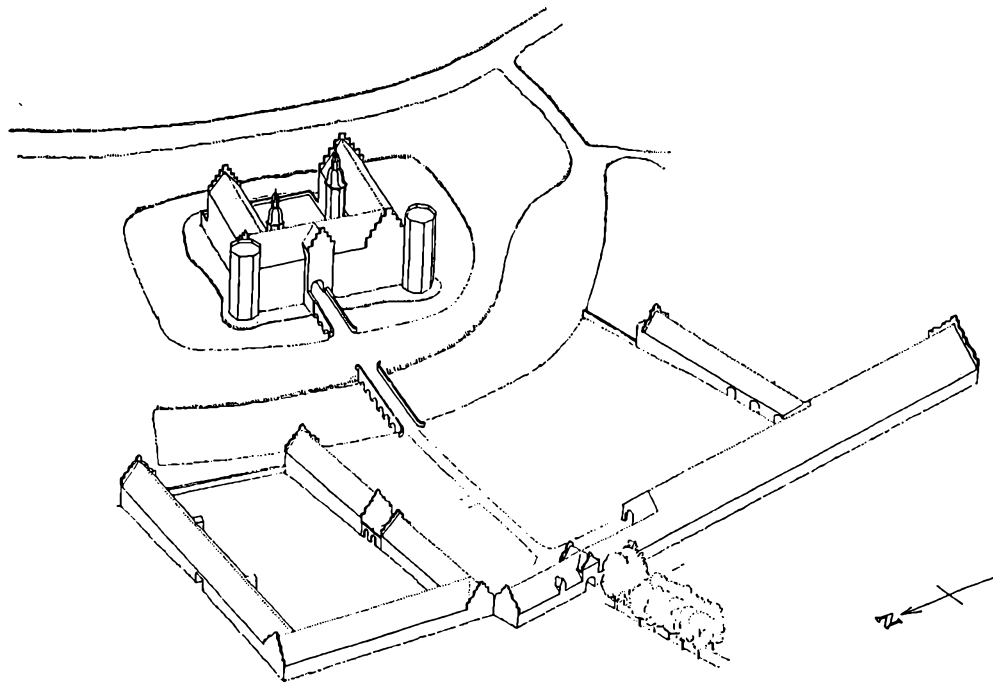
Med renaissance ændredes herregaarden. Ganske vist medførte Grevens Fejde, da bønderne rejste sig hærgende og plyndrende mod herremændene, at man i den følgende tid til en vis grad holdt fast ved fortidens borgtyper, men skrækken satte sig dog snart, og det direkte fæstningsagtige forsvandt i midten af 1500aarene selvom grave og taarne bevaredes længe. Hovedbygningen blev ofte lagt paa en naturlig eller kunstig ø i en lille sø og fik flankeringstaarne paa hjørnerne som forløbere for bastion-systemet. Avlsgaarden laa i reglen for sig selv, dog undertiden paa en holm eller bag grave.

Renaissancegaardens rumfordeling var til at begynde med meget stiv og adskilte sig ikke væsentligt fra middelalderens, men planerne blev dog snart mere elastiske, især ved at indføre en korridor som forbindelse mellem to

gavlværelser, som det kendes fra Rosenholm, hvor korridoren dog oprindeligt havde karakter af et aabent galleri eller en indbygget svale. Samtidigt blev murene tyndere og vinduerne større til fordel for lunheden og hyggen i rummene.

I 1500aarene medførte de stigende kornpriser et hektisk herregaardsbyggeri samtidig med, at driften blev lagt om med kornproduktion for øje. Godserne blev arronderede, og konge og adel købte, solgte og mageskiftede om ørene paa de ulykkelige hovbønder, der leverede arbejdskraften til den stadig mere intensive drift. Storgodsdriften gav gaarden fysiognomi. Man er hyppigt tilbøjelig til at betragte en herregaard som identisk med hovedbygningen. Intet er mere forkert. En herregaard er først og fremmest et gods, d. v. s. en økonomisk enhed, hvor avlsgaarden er centrum i arbejdet. Pragten, det repræsentative, det festlige er koncentreret i hovedbygningen, der demonstrerer ejerens duelighed og økonomiske magt og indgyder den graa bonde respekt. Det kan imidlertid ikke understreges stærkt nok, at herregaaden, skønt tilsyneladende bestaaende af to af hinanden uafhængige dele, er een udelelig helhed, bestaaende af avlsgaard og borggaard.

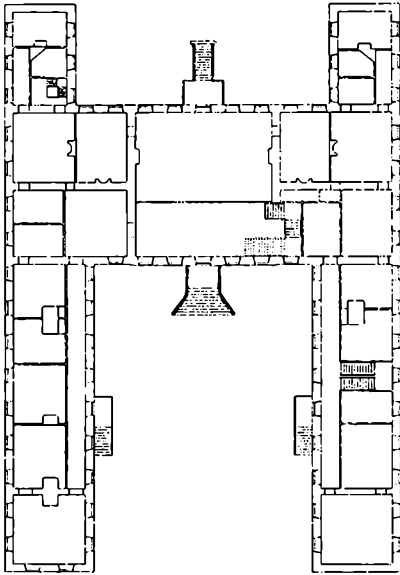
Efter 1550 begynder sammenkomponeringen af avlsgaard og borggaard om en fælles akse saa smaat at vise sig, f. eks. paa Rosenholm, Ulstrup, Katholm, Overgaard, Løvenholm og mange flere. Og særlig Gl. Estrup er et godt eksempel paa et renaissance-anlæg. Idéen er klar, men i enkelt-

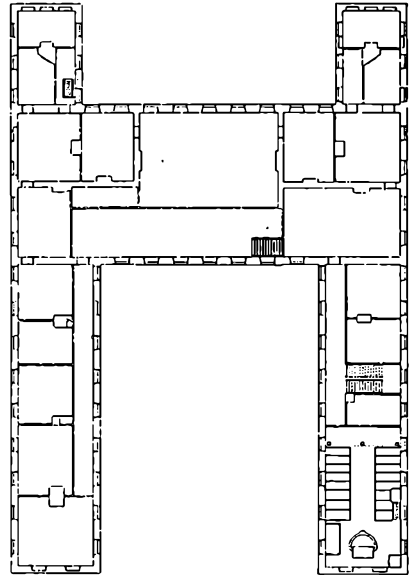
Gl. Estrup perspektiv

hederne er det regelmæssige endnu ikke trængt helt igennem. Mens avlsgaarden af hensyn til driften saa vidt muligt skulde fuldføres (men til gengæld har været særlig udsat for ændringer gennem tiderne: ombygninger, brande o. s. v. og derfor sjældent er saa velbevaret som hovedbygningen) er de storartet tænkte tre- eller firfløjede borggaarde i de aller fleste tilfælde ufærdige eller opbygget i mange perioder. Naar disse herregaarde med den milde røde farve, som teglstenen faar i aarhundredernes løb, er saa smukke og virker saa velproportionerede, skyldes det maaske netop den gradvise tilblivelse. Det har for hver ny tilføjelse været muligt at prøve øjet paa det allerede fuldførte og overveje, hvor meget der burde bygges til. Rosenborg, Københavns vidunderlige lille æventyrslot, er det bedste eksempel paa, hvad der arkitektonisk kan opnaas ad empirisk vej. Ikke mindst paa Djursland er renaissancens herregaarde fra før aar 1600 meget enkle. Arkitektonisk virker husene ved deres klump og façaderne ved deres flader og vinduernes rader. Selv gavlene — tidens kælebørn — er spartanske, og kun faa er saa rigt dekorerede som Katholms og Tjeles.

I slutningen af 1600aarene sker der væsentlige ændringer i byggesættet. En ny statsform med en ny adel krævede, samtidig med at livsformerne som helhed ændrede sig, fornyelse af boligen. Paa den tid blev boligen mere differentieret. Man behøvede mange og statelige rum til daglig for at give sin person den rette guddommelige baggrund overfor sig selv og sine under-

PLAN AF STUE

PLAN AF FØRSTE SAL

Clausholm planer

givne. Det gælder baade den enevældige monark og herremændene, jordrotterne, der med nye titler af grever og baroner lod oprette stamhuse, der hele og udelelige skulde nedarves efter omtrent samme regler som kronen i kongeslægten.

Den første herregaard paa Randerskanten, der er bygget efter saadanne krav, er Clausholm. Den er opført af en mand af forholdsvis gammel adel, men i et af den nye statsadministrations største embeder, storkansleren Conrad Reventlow. Han lod i 1690'erne det store trefløjede kompleks opføre som erstatning for en gammel renaissancegaard.

Til forskel fra renaissancegaardene staar Clausholm ikke med blank mur. Der er givet afkald paa murstenenes stoffige virkning, og murene er pudsede. Det svarer til, at barokken netop fra slutningen af aarhundredet her i landet kommer ind paa at fremhæve arkitekturen som en helhed og derfor dækker selve materialet, en tradition, der holdt sig op mod midten af forrige aarhundrede.

Clausholms dybe, trefløjede hovedbygning er typisk for herregaardsbyggeriet et helt aarhundrede frem i tiden. Det trefløjede anlæg var velkendt under renaissance, men ikke saa helstøbt. Renaissance havde trappetaarne og hemmeligheder — datidens WC'er, karnapagtige udbygninger, simpelt hen faldkanaler ned i borggraven. Det blev ikke taget saa nøje, om vinduesflugten i een fløj ikke nøjagtigt fulgte vinduerne i en anden. Det blev ander-

ledes nu. Der er ingen trappetaarne. Trapperne, der fik lige løb, ligger inde i huset. Vinduesflugten er den samme i alle fløje. Symmetrien er stærkere end nogensinde.

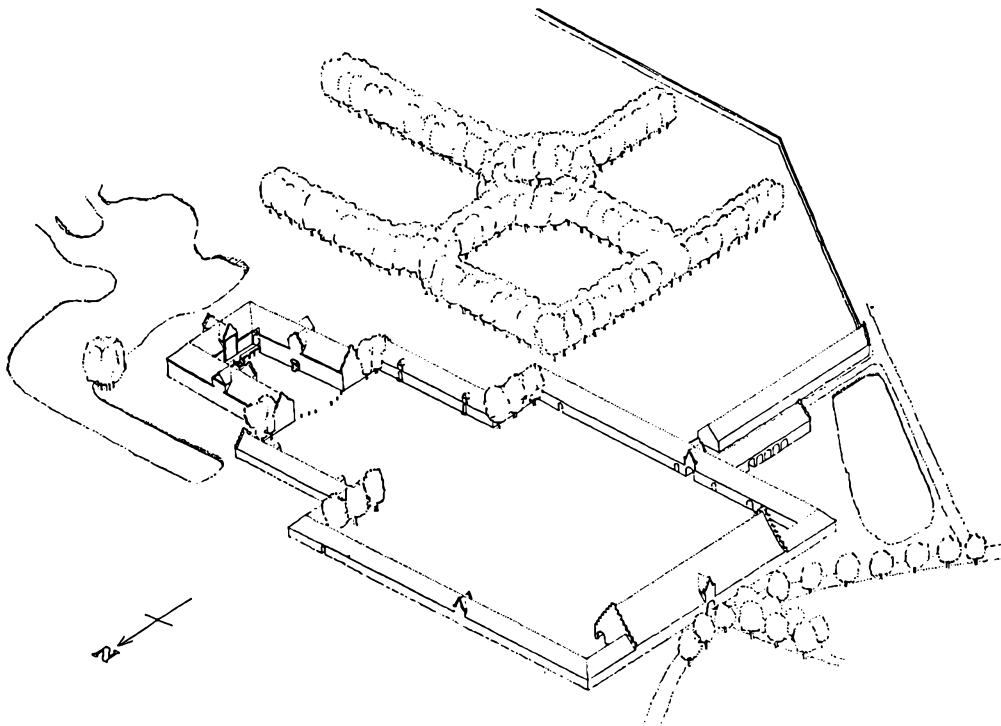
Dybdevirkningen i den trefløjede gaard understreges. Indgangen midt paa hovedfløjen fremhæves som den fornemste indgang ved en prægtig portal, og ofte førte der en dobbeltløbet trappe op til døren. Midterpartiet om hoveddøren kan understreges ved en fremspringende risalit paa tre fag, kronet af en gavlkvist eller hyppigere af en gavlformet fronton. Sidefløjenes underordnede betydning kommer bl. a. frem ved deres mindre pompøst udstyrede døre, der undertiden som f. eks. paa Clausholm kun har eenløbede trapper. Hovedmotivet, indgangsdøren i midterfløjens risalit, bliver paa den maade forberedt ved sidefløjenes døre, der i det hele taget arbejder med til at understrege dybden i rummet.

I det indre blev planen mere differentieret. Fra nu af er det reglen, at der indenfor indgangsdøren findes en forhal, og bag den en havesal. Til siderne mindre værelser. I saa stor en bygning som Clausholm er der to flugter af værelser, een mod gaarden og een mod haven. Paa mindre gaarde, f. eks. paa den et halvt hundrede aar yngre Gjessinggaard, gaar værelserne dog ligesom paa renaissancetiden tværs gennem huset. I sidefløjene findes der altid i den type huse ud mod gaarden en korridor, hvorfra der er adgang til en række værelser.

Med barokken begynder de symmetriske avlsgaardsanlæg at blive gennemarbejdet. Avlsgaardens tre længer aabner sig mod borggaardens tre længer. Hovedtrækkene i den barokke herregård bevares gennem hele det følgende århundrede og typen lever videre. Den findes i mindre majestætisk udformning i Bidstrup og Gjessinggaard, begge helt igennem præget af barokken, den tunge, sejlivede jyske barok. Anlægget findes ogsaa i Lyngsbækgaard, der er langt lettere, bygget i 1700aarenes slutning i nyklassicistisk stil og visende, hvor forfinet typen blev. Grundtemaet er det samme: den dybe trefløjede hovedbygning — maaske med visse middelalderlige reminiscenser, idet der som paa Gjessinggaard hyppigt findes vandfyldte grave om bygningen.

Men netop paa den tid begynder sansen for det fastkomponerede anlæg at forsvinde. De nyopførte gaarde viser det. Det reneste eksempel paa tidens ideal for gaarden paa landet er og bliver Liselund paa Møn. Den henrivende, tilsyneladende naive og uskyldige, tilfældigt anbragte Louis XVI-idyl, der i virkeligheden er utrolig raffineret og gennemberegnet, opfylder alle tidens krav til landlig ensomhed. Men der er ingen som helst kontakt mellem bolig og avlsgaard. Tiden brød sig ikke for alvor om det landlige arbejde, selv om den gerne koketterede med det.

Ved de fleste herregaarde var det vanskeligt at fjerne hovedbygningen saa fuldstændig fra bedriften, som det var sket paa Liselund. Men man ser

Bidstrup perspektiv

dog ønsket herom. Fussingøs nye hovedbygning er lagt et stykke inde i parken uden direkte forbindelse med avlsgaarden, og det er betegnende, at den nye hovedbygning paa Stenalt, der virker som en fremmed fugl mellem egnens gaarde, er lagt ind i parken, langt borte fra landlivets realiteter. Stenalts hovedbygning repræsenterer drømmen om Italien, om individets romantiske frihed fra alt jordbundet. Landlivet ses ud fra landliggerens synsvinkel, man dyrkede naturen, men holdt landbruget paa afstand.

Mens heregaardsbyggeriet florerede i 15- og 1600aarene, er det karakteristisk for de to følgende aarhundreder, at der byggedes forholdsvis lidt nyt. Det gælder saa nogenlunde landet i almindelighed, men i særdeleshed Djursland. Nybyggeri efter 1750 er der forholdsvis lidet af. Dermed skal dog ikke være sagt, at 17- og 1800aarene ikke har sat præg paa herregaardene. Men disse aarhundreder, hvor grundlaget for det moderne hjemliv blev lagt, har først og fremmest udformet husenes indre. De robuste værelser i renaissanceborgene passede ikke mere til de stadig mere forfinede og differentierede boligkrav og moderniseredes, men ud over reparationer og nødvendige istandsættelser, er der blevet rørt mærkværdig lidt ved de væsentlige træk i gaardenes ydre. Saaledes staar Rosenholm, Gammel Estrup og flere saa godt som uforandret i det ydre, men meget ændret i det indre, og resultatet er, at i renaissancegaardene findes smukke og karakteristiske barok-, rokoko- og empireinteriører.

I baroktiden — tiden omkring 1700 — blev de nyudstyrede værelser ordnet en suite med dørene paa række. Reglen er, at dørene anbringes »en filade«, d. v. s. i tværskillerummene nærmest ude ved ydervæggene. Gaar stuerne gennem hele husets bredde, ordnes dørene hyppigt symmetrisk, saa der er to døre paa hvert tværskillerum. Undertiden placeres kaminen eller kakkelovnen midt mellem dørene. Den perspektiviske dybdevirkning gennem en række aabentstaaende døre, der uløseligt hører sammen med vore herregaarde, er et ægte barn af barokken, rig og effektiv.

Paa den tid blev stuerne forsynet med brystningspaneler og derover anbragtes gobeliner, silketapeter eller malet lærred. Lofterne blev dekoreret med rige stukornamenter. Kort sagt, stuerne begyndte at antage det udseende, de har den dag i dag.

Mens der paa renaissancetiden — som vel ogsaa i middelalderen — fandtes sommerstuer og vinterstuer, er man sikkert i 1700aarene begyndt at dele rummene saaledes, at husherren og husfruen hver fik sin lejlighed med soveværelse (hvad der i datiden vil sige opholdsværelse) og forværelse paa hver side af den store sal. Det er i hvert fald denne opdeling, der — kommet fra Frankrig — ligger bag barokkens symmetriske planer i nybyggeriet. Imidlertid ved vi lidet eller intet om, hvorvidt de robuste jyske herremænd har fulgt denne deling i deres daglige liv.

Til 1700aarenes indsats paa herregaardskulturens omraade hører ogsaa

haverne, selv om de jyske herregaarde kun har sparsomme rester fra baroktidens haver. Men de maa dog have været der. Gang paa gang høres om nye haveanlæg ved gaardene i denne periode. Det har været barokkens kunstfærdige haver med lange, lige gange, hvor de klippede vækster behandles som arkitektur, og symmetriske parterre-bede med slyngede, indviklede mønstre. De skyggefulde, gamle alléer, der for os er uløseligt knyttet til herregaardene, stammer fra denne tid.

Gaardenes udseende omkring midten af forrige aarhundrede kender vi fra litografierne i Richardt og Bechers herregaardsværk. Det er frodige idyller, der møder os her. De klippede træer har vokset sig store. De sirlige haver fra baroktiden er fra omkring 1800 blevet lagt om til landskabshaver i engelsk stil med store plæner, slyngede gange og naturligt voksende buskadsler, der lukker og aabner for nye, overraskende udsigter. Bygningerne er reparerede og sat i stand efter den tids brug. Mange af renaissancens forsinger er forsvundet. Det gælder gavlenes pinakler og taarnenes spir, og praktisk og økonomisk fornuft præger gaardene. Forfædrenes ekstravagante enkeltheder, der — ligesom barokhaverne — har været for kostbare at holde vedlige, er slidt bort i tidens løb. Ogsaa i det indre skete der forandringer. Papirtapeterne og de oliemalede vægge holdt deres indtog. Den symmetriske baroklejlighed var heller ikke mere idealet, og et nok saa borgerligt, hyggeligt familieliv skabte andre interiører med mange flere møbler.

I denne herregaardsverden, fjernt fra verdens larm, færdes krinolineklædte damer og velplejede børn. Det er den victorianske tidsalders idylliske familielev, der udfolder sig her. Vi kender det — baade forsiden og vrangen — fra H. C. Andersens ironiske eventyr: »Alt paa sin rette Plads«, »Gartneren og Herskabet« o. s. v.

I byggeriet fra 1800aarenes sidste halvdel mærkes de for godserne bedrede konjunkturer. Det er rigere og pragtfuldere end under depressionsaarene i aarhundredets begyndelse. Man mærker ogsaa tidens historiske interesse i nybyggeriet paa Frijsenborg eller den meget omfattende restaurering paa Meilgaard. Godsejerne begynder at bygge i internationalt format. Deres gaarde skal have samme holdning, som den de har truffet paa udlandets store godser. Det mærkes f. eks. i Frijsenborgs franskrægede renaissance og i det hele taget paa gaardens herskabelige format.

De følgende billeder viser nogle af Djurslands herregaarde. Den interesserede kan her selv følge de vigtigste træk i borg- og herregaardsbyggeriet fra middelalderens slutning til vore dage. Bruger man sin fantasi paa rette maade og forstaar at leve sig ind i disse gaardes særegne aand, fortæller de mangt og meget om fortiden, men viser ogsaa et og andet, der kan bruges i fremtiden. For det aabne øje og det modtagelige sind er de altid til glæde i nuet.

KALØ

Et af de smukkeste landskaber i Danmark danner ramme om Kalø. Den vejrbidte ruin, hvis profil er saa velkendt, ligger paa en lille ø i den skovkransede vig. Den er skøn en smilende sommerdag med det glitrende vand; men den er kraftigst, og man faar sikkert det sandeste billede af den en vinterdag under en himmel med graa, snetunge skyer.

Kalø var et stærkt kongeligt slot. Det blev anlagt 1313 af Erik Menved som en tvangsborg. Han havde da lige kuert de midtjyske bønder, der havde nægtet at betale skat. Borgen skulde staa som en trussel mod dem.

Men allerede i 1320 maatte Christoffer II i sin haandfæstning love at sløjfe borgen. Arkæologiske undersøgelser har vist, at dette virkelig skete. — Under det store, firkantede taarn er der fundet rester af et ældre rundt taarn. Der er ogsaa fundet spor af en ældre ringmur og endnu et rundt taarn.

Men i 1300aarenes splittede og kæmpende Danmark var Kalø for vigtig en plads til at borgen kunde ligge øde hen. Den blev genopført i aarene op mod 1340, sandsynligvis af grev Gert og muligvis bygget færdig af Valdemar Atterdag.

Kalø blev sæde for kongens lensmand, men mistede i 1600aarene sin betydning og i 1670'erne blev den brudt ned. Materialet blev sejlet til København og brugt til opførelsen af Ulrik Frederik Gyldenløves palæ, Charlottenborg.

Vejdæmningen til Kalø

C. M. Smidt

Efter arkitekt C. M. Smidts for Nationalmuseet udførte, store udgravninger og restaureringer i de senere aar, er anlæget fuldt klarlagt. Ad »Vasen«, den lange dæmning, der har været afbrudt af en bro, naaede man ud til slottet. Paa tre sider var borgen omgivet af dybe grave, paa den fjerde er en stejl skrænt ned til vandet. Over broen og gennem porttaarnet kommer man ind i den forreste gaard, hvorfra vejen fortsætter op til det store taarn, der har sin plads lige øst for indgangen til den indre, egentlige borggaard, og er en firkantet kolos, 12 m paa hver led. De svære teglstensmure er 3 m tykke. Over kælderens, hvor fangerne gemtes, havde taarnet tre stokværk. Den eneste adgang har været af en dør højt oppe paa vestsiden.

Paa den anden side af den indre port laa borgens hovedhus: fruerstuen, hvor lensmanden havde sin bolig. Ellers maa vi forestille os borgen bestaaende af mange huse langs ringmuren. Her har været huse til folkene, til køkken, bryggers o. s. v. Her har ogsaa været et kapel.

Kalø har indskrevet sit Navn i Skandinaviens historie. Her sad den unge Gustav Vasa fanget, efter at han af Christian II var blevet bortført fra Stockholm. Og herfra flygtede han fra lensmanden Erik Banner, og kom 1519 til Lübeck.

Kalø, store taarn

E. Horskjær

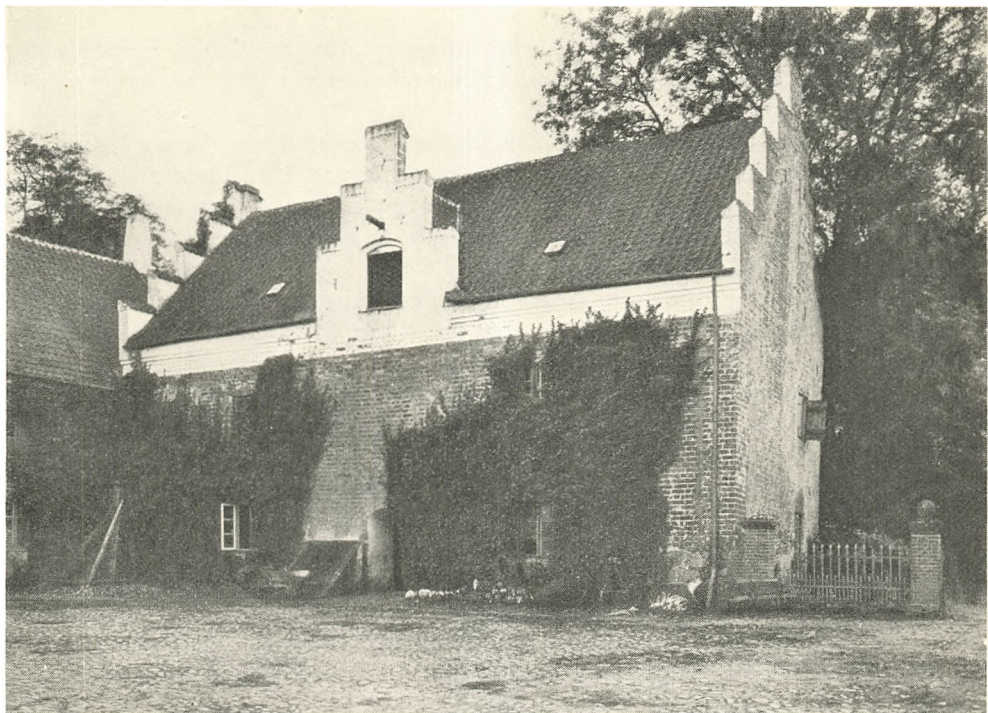
TJELE

Borggaarden paa Tjele er meget uregelmæssig, den er vokset frem efterhaanden. Skiftende generationer har føjet hus til hus uden formidlende overgange. Eventyrlig, romantisk er Tjele. Ret en ramme om fortunlede menneskeskæbner.

Om det middelalderlige Tjele ved vi kun lidet. Gaarden var en hovedgaard i Tjele by og ejedes af kannikerne i Viborg. Men omkring 1500 kom den til familien Løvenbalk og ejedes i begyndelsen af aarhundredet af de to brødre Jørgen (nævnt sidste gang 1531) og Mogens (d. 1536) Lauridsen Løvenbalk. Det er antagelig dem, der har bygget det ældste hus, d. v. s. stenhuset i den nordre ende af borggaarden. Det er et senmiddelalderligt enkelthus uden grave omkring, opført af røde munkesten. Over den hvælvede kælder er der to stokværk, og øverst har der været et halvt stokværk, sikkert en vægtergang. Stueetagen har rummet den daglige beboelse, andet stokværk riddersalen. Heroppe findes endnu spor af renaissancetidens malede efterligninger af paneler og gyldenlæderstapeter.

I Grevens Fejde satte bønderne ild paa Løvenbalkernes Tjele, men de svære mure holdt, og efter fejden blev huset sat i stand igen. Halvstokværket fjernedes, der blev sat større vinduer i, og der opførtes et trappetaarn, som dog senere er forsvundet.

Efter at der 1585 var bygget et nyt hovedhus, blev det gamle benyttet

Tjele, det gamle Stenhus

H. Matthiessen

som udbygning. Ifølge et syn fra 1685 findes her bryggers, kølle, borgestue, poderens (d. v. s. gartnerens) kammer, havrekammer o. s. v., alt for øvrigt i yderst slet stand.

Efter Løvenbalkerne blev familien Skram ejer af Tjele. Jørgen Skram (1534—92) grundlagde Tjele som virkeligt storgods. Han opførte det nye hovedhus i nordsiden af gaarden. Det er en vinkelbygning i to etager, med et taarnagtigt fremspring mod øst. I nordfløjen er den hvælvede port, der vender ud mod ladegaarden.

Paa nordsiden skilles de to etager af en fremspringende rundbuefrise, saaledes som det ogsaa kendes andet steds fra, f. eks. Løvenholm. Paa østsiden findes rundbuefrisen under tagskægget.

Paa østfløjens fremspring er gavlen prydet med krydsende murbaand. Trods dens lidt medtagne tilstand, minder den dog tydeligt om de smukke gavle paa Katholms nordfløj.

Østfløjen fortsætter i en lavere fløj, der i sydgavlen rummer »den skotske kvindes« stue. Den skotske kvinde paa Tjele — Genete Cragengelt, der var gift med Mogens Lauridsen Løvenbalk, men som efter hans død ikke kunde blive anerkendt som hans ægtehustru — er den første mærkelige kvindeskæbne, der er knyttet til den dystre, gamle gaard.

1635 erhvervede Erik Grubbe Lauridsen, Marie Grubbes fader, gaarden. Han boede her fast fra 1665 til sin død 1692. Hans sparsommelighed græn-

Tjele, gaardspladsen

Bernild

sede til nærighed. De besværlige familieforhold, der skyldtes de varmlodede, skønne døtres vanskeligheder med at falde til ro i reglementerede ægteskaber, har sikkert heller ikke bidraget til at mindske hans paaholdenhed. Det gik imidlertid ud over gaarden. Den blev som vi hører af synet 1685 mere og mere forfalden, og hans formue smuldrede væk.

Efter Erik Grubbes død kom gaarden en tid i ritmester Gert Didrik Levetzaus eje. Han rejste sig en prægtig sarkofag og et stort epitafium i Tjele kirke, der ligger lige ved siden af gaarden. Baade sarkofag og epitafium er i pompøs barokstil, udført af Johan Frederik Ehlich, mesteren for stuklofterne i Rosenborgs riddersal. Egnens bønder lavede mange haarrejsende historier om ritmesterens drikkelag i sarkofagen. Den blev nemlig opstillet før hans død. Han, der ikke efterlod sig nogen slægt, har sikkert ønsket at bevare sit minde for eftertiden.

1737 blev Tjele købt af generalmajor Christian Ditlev Lüttichau (1696—1767), og siden har gaarden været ejet af denne familie, som har givet Tjele sit nuværende præg. Det kan f. eks. nævnes, at den murede trappe til havestuen i østfløjens fremspring er opført af Hans Helmuth Lüttichau (1868—1921).

Den nye lade er — efter at den gamle brændte 1926 — bygget med Curt Lüttichau som arkitekt.

Tjele

Hude

ROSENHOLM

Rosenholm har navn efter Rosenkrantzene, der har ejet gaarden i snart 400 aar. Ved et mageskifte med kongen fik Jørgen Rosenkrantz den 1559, og han fortæller selv, at samme aar begyndte han at bygge og grave.

Han anlagde det firkantede voldsted, helt omflydt af vand. Her opførte han først det store hus, den nuværende hovedfløj, der mod sædvane blev lagt med langsiderne i øst og vest for at faa façade mod tilkørslen. Senere byggede han vestfløjen med porttaarnet og de høje hjørnepavilloner. Over porten sidder en tavle med hans og hans hustrus, Dorthe Langes vaaben og indskriften: perfectum (fuldført) 1567. Pladen synes dog ikke at være oprindelig paa dette sted, men er sikkert flyttet hertil fra hovedhuset.

De to parallelle fløje forbandtes sidenhen med en fløj i nord, med et bredt, mønstermuret bælte under vinduerne mod gaardsiden. En lignende mønstermuring findes paa Skaføgaard, som Jørgen Rosenkrantz lod bygge i 1590'erne, saa formodentlig er fløjen opført paa den tid.

Jørgen Rosenkrantz' søn, den lærde Holger, byggede sydfløjen. Dermed havde gaarden faaet sin endelige form.

Hovedhuset med de to runde taarne ved yderhjørnerne — og maaske et taarn midt paa gaardfaçaden — indtager en særstilling i dansk renaissancearkitektur. Façaden mod gaarden har været meget rig. Man kan endnu se spor af arkader. Fra først af maa der have været buegange baade i den

Rosenholm

Th. Pedersen

høje stue og paa første sal. Buegangene har ligget inde i huset, ikke som paa Skaføgaard udenfor façaden. Maaske er det et træk, der viser hen til syden, maaske er det blot en videre udvikling af den hjemlige svalegang. Façaden har haft sandstensbaand og slanke pilastre mage til dem paa *Pirkentavl*, der ligger i haven, vest for hovedbygningen. Oprindeligt laa det i et hjørne af staldgaarden, der var placeret vest for borggaarden med samme midterakse. Efter at staldgaarden blev revet ned af baron Hans Rosenkrantz, ligger det en smule umotiveret frit ved indgangen til den af Iver Rosenkrantz anlagte have.

Det lille hus er i to etager med eet rum i hver etage. Udvendig er underste etage beklædt med kridtsten, mens øverste etage har en dekoration af maskerede arkader og i hver arkade et vindue. Arkaderne har slanke kridtstenspilastre med fint formede kapitæler, ganske mage til de saa godt som forsvundne pilastre paa borggaardens hovedhus. Det er sikkert samme bygmester, der har arbejdet begge steder. Taget er et højt, spidst pyramidetag.

Hvad har *Pirkentavl* været brugt til? Vi ved det ikke, men formodentlig har det altid været lysthus. Underste etage er overhælvvet, øverste er udstyret med kamin, saa det har kunnet bruges om vinteren. Det mærkelige navn kommer maaske af et nu ukendt brædspil.

Sit nuværende indre udstyr fik Rosenholm hovedsagelig i begyndelsen af 1700aarene under Iver Rosenkrantz, der ogsaa anlagde barokhaven vest

Rosenholm, Pirkentavl

Hude

for staldgaard, hvor de gamle alléer endnu vidner om den tids havekunst. Bag de røde mure gemmer gaarden mange rigdomme. Man vandrer fra rum til rum, gennem smukke interiører med gyldenlædertapeter fremstillet i Frankrig af læder af vildsvin fra Rosenholms egne skove, eller klædt med vævede billedtæpper, der er bestilt specielt til værelserne paa Rosenholm og aldrig har hængt andre steder, saaledes som i den her afbildede hjørnestue, hvor man ogsaa ser stukdekorationerne omkring kakelovsnichen med den gamle jernovn..

Af de mange kostbarheder kan kun nævnes et par, f. eks. Jørgen Ottensens udskaarne renaissanceskab i vinterstuen, Carel van Manders billede af Leonora Christina, Jørgen Ottesen Rosenkrantz' og hans hustrus, Dorthe Langes portrætter, »Den brune Dreng« o. s. v.

Men det vigtigste, det, der kun kan opleves paa stedet, er indtrykket af liv og brug, som selv det mest velordnede museum ikke kan genskabe, om det saa aldrig stiller saa mange skatte frem til beskuelse.

Rosenholm, hjørnestuen

Thomas Pedersen

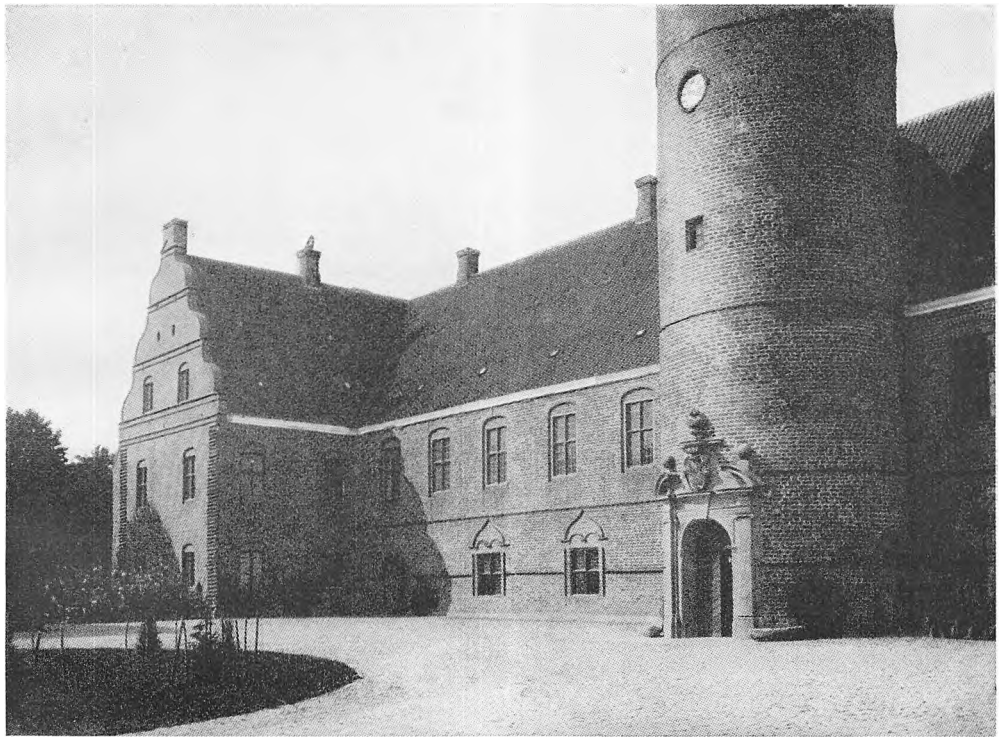
OVERGAARD

Godset er samlet af Jørgen Lykke (d. 1583), en rig adelsmand med stor karriere som diplomat, bl. a. i Frankrig.

I aarene 1545—47 lod han gaarden opføre som midtpunkt i det store, nysamlede godskompleks. Den trefløjede hovedbygning var højere end nu. Foruden de to etager, der stadig findes, havde den endnu en fuld etage og en vægtergang ligesom det ældste Fussingø. — Midt for hovedfløjen, nordfløjen, er der ind mod gaardspladsen et rundt trappetaarn. Borggaarden har haft en anselig dybde, idet de to sidefløje, hvoraf der nu kun er ubetydelige rester tilbage, oprindeligt var meget længere. Der har været meget nær samspil mellem hovedbygning og avlsgaarden, hvis tre lave fløje har aabnet sig mod borggaarden og paa den maade fremhævet den høje bygning.

Ved en ombygning, der blev foretaget af Friedrich v. Arenstorff i 1672, ændredes hovedbygningens øverste etage, og vægtergangen blev fjernet. Vestfløjen blev brudt ned, men senere opførtes en ny, der var 16 m længere end nu. Hans søn forhøjede taarnet og gav det kobberspir og sandstensportal. Sit nuværende udseende fik gaarden ved en restaurering 1911—12 under ledelse af arkitekt Mogens Clemmensen.

I det indre er Overgaard først og fremmest præget af en rig regencestil som f. Eks. de fornemme stukdekorationer paa lofter og kaminforsider og det smukke bibliotek med bøger bag høje, smaarudede glasdøre. Alt sammen

Overgaard

M. Clemmensen

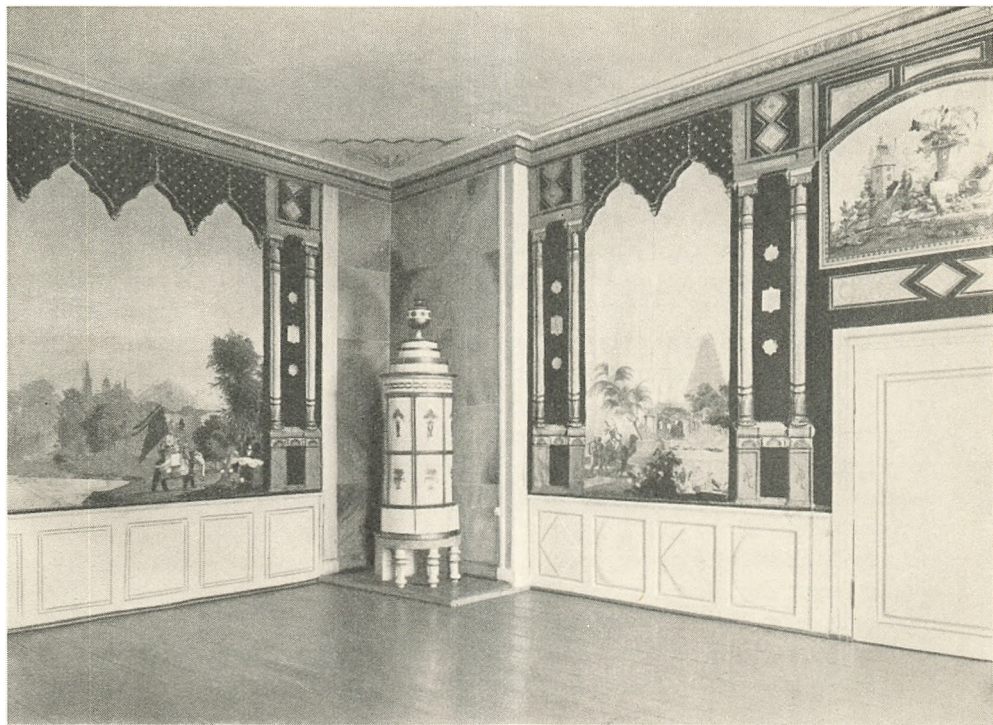
udstyr, som gaar tilbage til gaardens ejer fra 1710 til 1739, en søn og navne af den lige omtalte Fr. von Arensfeldt.

Men ogsaa en senere tid har sat sit præg paa det indre. I »den graa stue« findes et papirtapet, der efterligner ophængt stofdraperier og i »den indiske stue« et af de saakaldte landskabstapeter med indiske panoramaer.

Disse papirtapeter med rene, klare farver er nok sat op i baner ligesom vor tids tapeter, men danner sammensat store landskaber. De kan som her i »den indiske stue« være delt op med arkitektoniske rammer, men de kan ogsaa være fortløbende uden opdeling. Baade med deres ejendommelige romantik, hvor man paa forunderlig vis presser fjerne egne ind i en dagligstue, og med deres haandværksmæssigt fine teknik, er de saare karakteristiske for første halvdel af forrige aarhundrede.

Saadanne tapeter findes paa flere herregaarde, men et af de hidtil bedst kendte, der fremstiller Inkaernes liv i Mexico, blev i 1830'erne sat op i hotel »Postgaarden« i Ringsted i anledning af Frederik 6.'s besøg — nu er det at se paa Nationalmuseet.

Det her gengivne tapet fra Overgaard, der maa være sat op i Frederik von Arentofts ejertid (1800—44), er sikkert »indisk landskab«, fremstillet af Joseph Dufour i Paris 1815.

Overgaard, »Den indiske stue«

Holt & Madsen

GAMMEL ESTRUP

Gammel Estrup kaldes med rette Jyllands stateligste renaissancegaard. Stor og herlig behersker den egnen.

Der er en mærkelig fast linie baade i dens ejer- og bygningshistorie. Den har aldrig været i handelen før 1928, hvad der er et særsyn for en dansk herregaard, særlig da en jysk. Nu er herregaarden indrettet som jysk herregaardsmuseum. Slægtled efter slægtled af Brokker og Skeeler er fulgt efter hinanden. Som en af landets ældste gaarde gemmer den i sin kerne et hus fra omkr. 1500, men i det ydre havde den allerede i 1600aarene faaet sin endelige skikkelse, som er bevaret saa godt som uændret til vore dage.

Den trefløjede, vandomflydte borggaard lukker sig ligesom Sostrups med en høj treetages fløj mod ladegaarden, der er stor og vidtløftig, men, som man kan vente sig af et tidligt renæssanceanlæg, kun delvist regelmæssig. Trods en brand i 1874 er store dele af den gamle ladegaard, der med sine tre hovedfløje aabner sig mod herremandens statelige bolig, endnu bevaret. I det væsentlige gaar den tilbage til Christen Skeels tid, bl. a. det smukke porthus.

Lave Brok opførte borggaardens vestfløj — nu portfløjen — omkr. 1500 som et senmiddelalderligt enkelthus. Det har været meget ejendommeligt med mange spidsbuede vinduer og svalegang mod gaardsiden. Vinduesformerne har været beslægtet med vinduerne i Helligaandshuset i Randers. Lave Broks Hus var 25 m langt og havde to stokværk over en hvælvet kælder.

Gl. Estrup

H. Matthiessen

Desuden kan man se vinduer fra en forsvunden, senmiddelalderlig østfløj indvendigt i sydfløjens understokværk.

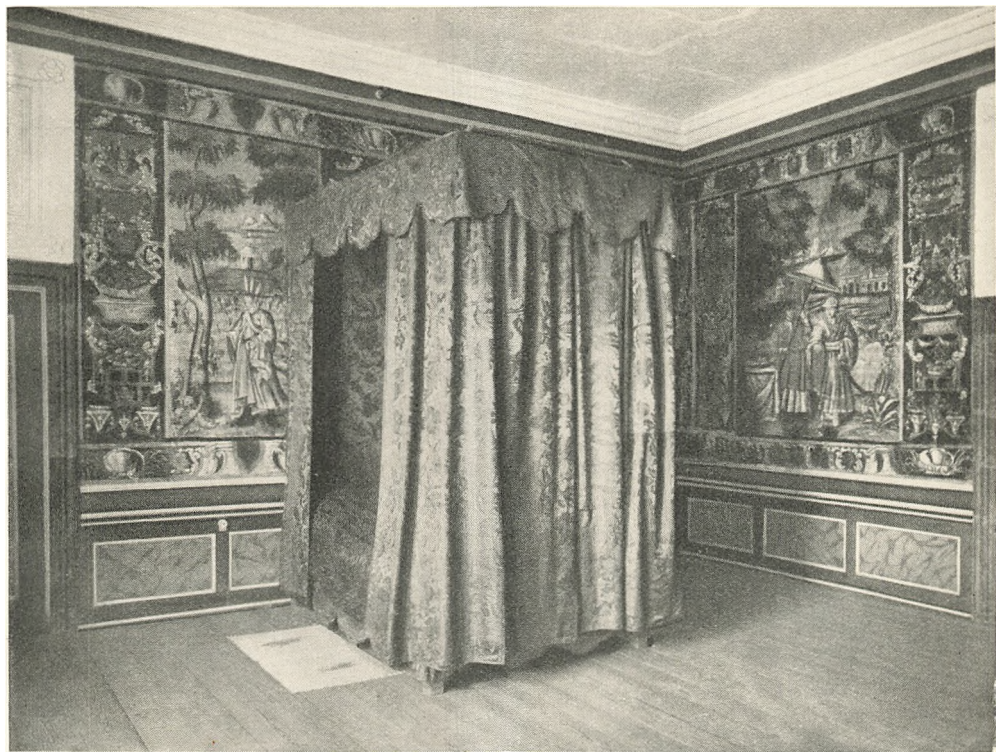
Lave Broks enke byggede det søndre hus, og Eske Brok (1560—1625) byggede vestfløjen om og lagde porten igennem den. I forbindelse hermed opførte han det taarnagtige fremspring mod ladegaarden.

Jørgen Skeel, Eske Broks svigersøn, den første Skeel paa Gl. Estrup, byggede sydfløjen om og gav den samme højde som vestfløjen. Han satte en plade op med sit og sin hustrus vaaben og aastallet 1630. Han byggede ogsaa de ottekantede taarne ud for vestfløjens yderhjørner der vistnok aldrig har haft spir, i hvert fald fremtræder de kullede paa riddersalens store billedtæppe med Gammel Estrup paa.

Christen Skeel den rige (1623—88) rev den gamle nordfløj ned og byggede en ny lavere, men dog paa tre stokværk. Trappetaarnet i gaardens nordvesthjørne blev ogsaa opført af ham. Han moderniserede gaarden med store vinduer i syd- og vestfløjen. Gavlene prydedes med vandrette sandstensbaand og fik svungne afdækninger med pinakler.

Aldrig har gaarden staaet saa stolt og mægtig som under Christen Skeel den rige.

Den har været den rette ramme om en godselskende, rig adelsslægts liv. Christen Skeel afrundede i det hele taget anlæget arkitektonisk, idet han byggede den store ladegaard, der med de forholdsvis lave længer lod borg-

Gl. Estrup, soveværelse

S. Bengtsson

gaarden virke dobbelt storslaaet. Virkningen bliver yderlig understreget, naar man kommer fra den vide ladegaard til den sluttede borggaard, hvor formiddagssolen skaber rige lys- og skyggevirkninger mellem de modent røde teglstensmure.

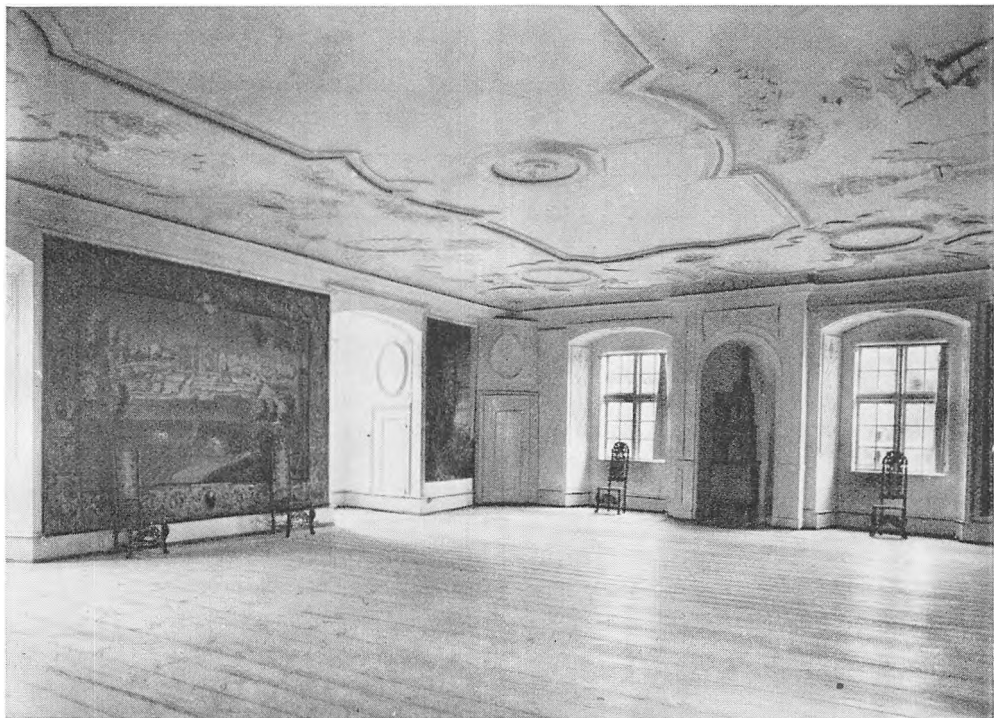
Der er kun faa gaarde som Gl. Estrup, hvor slægt efter slægt har arbejdet saa ihærdigt med at forskønne huset.

Christen Skeel, der døde ung, men alligevel naaede at sætte sit præg paa gaardens ydre, har sikkert ogsaa ladet væve de store billedtæpper, der nu pryder riddersalen. Her er nemlig fremstillet de otte gaarde, han ejede. Tæppet med Gl. Estrup hænger paa væggen lige overfor indgangen.

Hans søn fortsatte arbejdet med at forskønne og modernisere gaarden. Han samlede sig om interiørene og gav dem den vælde og festlighed, der hørte hans tid til. Hans og hans hustrus portrætter sidder over dørene i riddersalen, indrammet af rige stukdekorationer.

De fornemme stuklofter i værelserne i sydfløjen er sikkert ogsaa sat op af ham. De er prydet med profilerede baand, der med svungne og brudte konturer danner en vældig indramning om det glatte midterfelt, spejlet. Til siderne er der modelleret blomster- og baandornamenter. De kraftige modelleringer giver de kontrastrige lys- og skyggevirkninger, tiden elskede saa højt.

Riddersalen giver et godt indtryk af, hvorledes barokken ønskede, et rum skulde virke.

Gl. Estrup, riddersalen

Holt & Madsen

LØVENHOLM

Den lave, toetages vinkelbygning paa det firkantede voldsted, der er omgivet af vandfyldte grave, er sikkert projekteret som et firlænget anlæg.

Østfløjen opførtes af Anders Banner som et enkelthus med trappetaarn paa gaardfaçaden. Paa nordøsthjørnet var der et rundt taarn. Andet stokværk kragede lidt ud over første med en rundbuefrise. Sandsynligvis har huset øverst haft en vægtergang. Maaske skyldes placeringen i østsiden af voldstedet, usymmetrisk i forhold til ladegaarden, at der i forvejen laa et hus mod syd. Bestemte aastal om byggeriet er ikke overleveret, men en teglsten i façaden bærer aastallet 1576.

Gaarden, der oprindelig hed Gjesingholm, kom i Rantzauernes eje og fik navnet Løvenholm efter løven i Rantzauernes vaaben. Den næste bygherre blev Christian Rantzau. Umaadelig rig og indehaver af landets højeste embeder har han næppe opholdt sig meget paa gaarden, men han byggede ikke des mindre sydfløjen 1642—45. Skønt der ligger et par menneskealdre mellem byggearbejderne, er den stemt nøje sammen med østfløjen, har f. eks. samme udkrægning og rundbuefrise. Over faget med indgangsdøren var der oprindelig en kvist, der nu er erstattet af en halvrund fronton. Der opførtes et rundt taarn i sydøsthjørnet.

Løvenholms indre er præget af Familien Fønss, der erhvervede gaarden i aaret 1756.

Løvenholm

H. Matthiessen

SKAFØGAARD

Skaføgaard har samme bygherre som Rosenholm: Jørgen Rosenkrantz, der 1542 oprettede en sædegaard af to gaarde i Skaby. Det varede dog længe inden han kunde begynde at bygge, idet han en aarrække var lensmand først paa Koldinghus og senere paa Dronningborg, og fra 1559 var optaget af byggeriet paa sit ny erhvervede Rosenholm.

Men 1579 begyndte han at bygge paa Skafø. Ladegaarden blev bygget først paa et ydre voldsted. Den er endnu bevaret. Her blev ogsaa lagt et porthus (opr. eet stokværk, men forhøjet af konseilspræsident J. B. S. Estrup, gaardens mest kendte ejer i nyere tid). Paa et indre voldsted opførtes hovedbygningen, mere afklaret og helstøbt end Rosenholm, et trefløjet anlæg i eet stokværk over en meget høj kælder, men lagt usymmetrisk i forhold til ladegaarden. — Sidefløjenes gavle har svungne konturer. I borggaardens inderste hjørner var der firkantede taarne og mellem dem et galleri, der udfor den høje kælderagtige underetage havde en buegang, men oven over var udført i bindingsværk. Alt dette blev fjernet i 1811. Det nuværende midtertaarn er opført 1858 for konseilspræsidenten, mens sidegallerierne er bygget 1918 for hans søn Jacob Estrup. Vinduerne sidder i høje rundbuede blændinger, under dem gaar et mønstermuret bælte mage til det paa Rosenholms nordfløj. Kælderen havde oprindelig cirkelrunde vinduer.

Mest karakteristisk for Skafø er borggaardens portbygning, der minder om en herregaard i lilliputformat.

Skaføgård

H. Matthiessen

KATHOLM

Som ved mange andre af egnens herregaarde er godset til Katholm samlet i 1700aarene. Før den tid var gaarden kun en bondegaard i en adelsfamilies strøgods.

Kristen Fasti gjorde Katholm til sædegaard, men først hans søn Thomas Fasti (d. 1600) begyndte at bygge. Han havde paatænkt et prægtigt anlæg: en trefløjet hovedbygning paa holmen i den lille sø, aksefast med ladegaarden paa fastlandet, men hovedbygningen blev aldrig færdig. Thomas Fasti fik kun opført syd- og østfløjene. Det blev dog et storartet bygningsværk, vel værd at se. De to fløje er lige høje, i to stokværk over kælder og med et halvt stokværk øverst. Paa de diagonale hjørner i nordvest og sydøst er der ottekantede taarne, der er prydet med rundstave i hjørnerne. Nu er de forøvrigt lavere end oprindeligt, og de teglhængte spir er fra 1700aarene. I borggaardens inderste hjørne findes et firkantet taarn. Over indgangsdøren sidder en stentavle med Thomas Fasti's og hans hustrus Christence Bryskes vaaben (i Fasti's vaaben en stormstige). Østfløjen bærer i jernankre aarstallet 1588, og nordfløjen er paa samme maade dateret 1591.

Façaderne er nu ganske glatte, men gaardens udseende har været livligere. Østfløjen har bevaret sine gavlkviste, mens nordfløjen har mistet sine. Tidligere har der ogsaa været flere karnapagtige udbygninger paa façaderne, hemmeligheder: datidens WC'er.

Katholm

Hude

Der er en ejendommelig kontrastvirkning mellem façadernes rolige murflader og de udsmykkede gavle. Østfløjens sydgavl har svungne afdækninger og er prydet med vandrette baand. Nordfløjens gavl har ogsaa svungne afdækninger, men er ydermere prydet med pinakler og over gavlfladen ligger en regelmæssig vandret og lodret opdeling af fremspringende baand. Gavlene paa Katholm hører til egnens rigeste renaissancegavle.

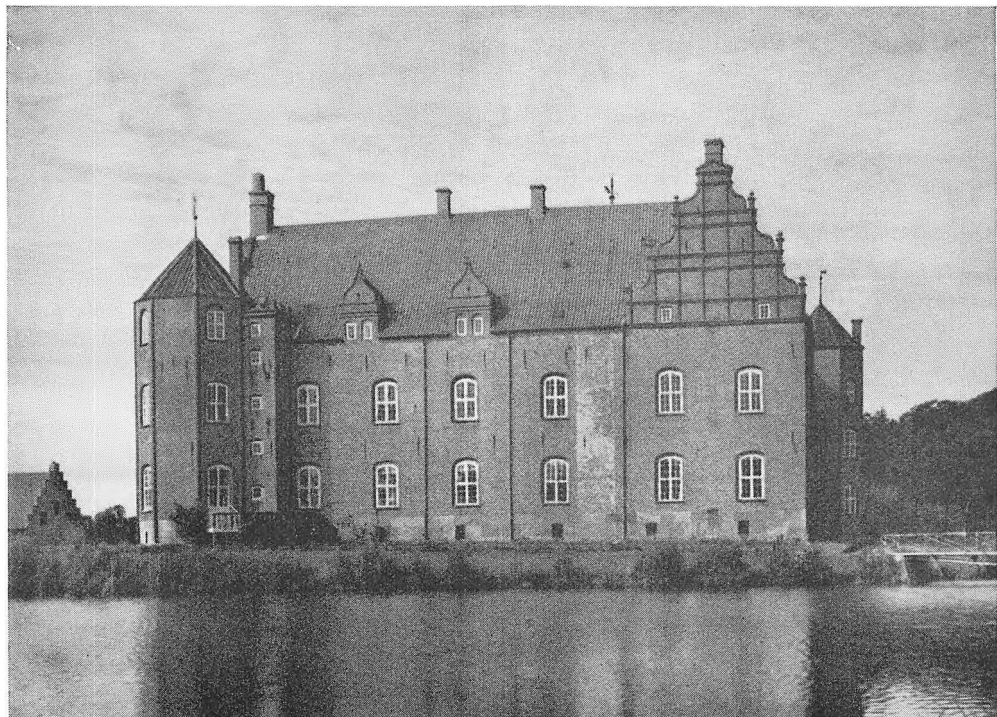
Forskellige mærker vidner om, at gaarden skulde have haft en vestfløj mage til østfløjen, og at de to sidefløje skulde have været forbundet med en spærremur. Men det blev aldrig til virkelighed.

Albert Skeel opførte den lave vestfløj 1621. Aarstallet staar paa den sammen med bogstaverne H A S R B F, der betyder Hr. Albert Skeel, Ridder, Beate Friis.

Albert Skeel byggede ogsaa ladegaarden. Den store lade er dateret 1618 (den forlængedes 1738) og den vestre staldlænge 1619. Østlængen er langt yngre. Ladegaardsanlægget har endnu ikke naaet barokkens fulde regularitet. Adgangen er ikke gennem ladegaardsfløjen midt for borggaarden, men sidelæns gennem porten i vestfløjen.

Paa den anden side af graven, nordøst for borggaarden, ligger Katholms have, hvor de lange lige alléer fra baroktiden stadig er bevaret.

Det er ikke helt klart, hvor gammel Katholms have er. 1662 omtales en Jens Podemand i et hus under gaarden, der har altsaa den gang været brug

Katholm

Holt & Madsen

for en podemand, d. v. s. en gartner. Og 1721 omtaler Viborgbispen Søren Lintrup, der har besøgt gaardens ejer, stiftamtmanden over Viborg Amt, med beundring ladegaardens og hovedbygningens indretning og møblering, men frem for alt synes haven og alléerne dog at have gjort indtryk paa ham.

Endelig omtaler »Danske Atlas« (1768), at haven er anlagt »for faa aar siden« med lindealléer, der gaar ud i andre alléer i skoven. Og vi ved, at allerede den gang førte en bro fra hovedbygningen over graven til haven.

Hvordan det har sig med tiden for anlæggelsen, er saaledes usikker, men det er givet, at de lange, lige alléer maa stamme fra tiden omkring 1700. De er tydeligt og klart udtryk for den tids havekultur. Rolig og majestætisk fører alléen ud til lysningen, enten det er ud til aabent land eller til en rundede, hvorfra mange andre alléer straalere ud. Det er barokhaven, hvor naturen blev avet og omdannet til virkningsfuld arkitektur.

Katholm, allé

Holt & Madsen

RUGAARD

Skønt Rugaard ikke hører til de bedst bevarede anlæg — gravene er kastet til, hovedbygningens hjørnetårne har mistet den øverste etage og porttårnet er borte — er den kraftige bygning dog et godt eksempel paa renaissancens enkelthuse.

Rove by, der har givet gaarden navn, var oprindelig klostergods skænket 1185 til Øm kloster, men kom efter reformationen i kronens besiddelse. 1579 mageskiftede Hans Axelsen Arenfeldt med kronen og erhvervede sig landsbyen. Han oprettede hovedgaarden Rugaard og opførte 1590 den store hovedbygning.

Det er en rød teglstensbygning paa granitsokkel. Over den hvælvede kælder er der to stokværk og et halvt stokværk med skydeskaar. Paa vestsiden — mod adgangen — er der ottekantede taarne ved gavlhjørnerne. Den lange hovedbygning, der ligger uden direkte kontakt med avlsgaarden, fremtræder nu overordentligt enkel, idet den eneste prydding er vinduernes næsten helt regelmæssige rækker; men oprindelig har den haft svungne gavle — og i hvert fald paa vestsiden — tre gavlkviste.

I 1700aarene blev der bygget to lave fløje vinkelret ud mod øst, men den sydlige blev brudt ned 1857.

Rugaard

Hude

SOSTRUP

Det store anlæg ligger i det ydre næsten uberørt fra omkr. 1600, da det blev bygget. Bygherre var Jørgen Skeel, der havde erhvervet gaarden 1586. Han naaede at faa byggeriet sat i gang 1599, men døde samme aar. Hans enke Sophie Bille, der fortsatte arbejdet, standsede det 1606, og den dag i dag staar de to sidefløje med deres foreløbige bindingsværksgavle.

Den store ladegaard, der bestaar af to grundmurede, straatækte bygninger i vinkel, ligger sydfor borggaarden, lidt skraat — sydvestligt orienteret i forhold til den.

Den vældige treetages hovedbygningens façader er saa godt som uden pryde og beherskes af vinduernes ensartede, regelmæssige rækker. Kun portalen, der er sat op af Jørgen Skeel (1578—1631) bryder den rolige flade. Den er beslægtet med portalen paa Ulstrup og er maaske af samme mester. Den slutter nu lige over buestykket, men fortsatte oprindelig højere op ad façaden omkring vinduerne oven over portalen. Porten ligger i bygningens midt-akse. Højt over den hæver sig den trekantede gavlkvist, der spænder over tre fag og er prydet med vandrette sandstensbaand. Oprindelig har denne kvist ligesom de øvrige gavle haft svungne afdækninger.

For sin tid har huset været meget moderne. Vel er der grave om borggaarden, men der ud over har der ikke været noget forsvarsværk.

Sostrup

H. Matthiessen

ULSTRUP

Som mange andre renaissancegaarde blev Ulstrup aldrig bygget færdig, men fik kun tre af de planlagte fire fløje.

Gaardens bygherrer findes blandt renaissancens byggeglade adel. Christen Skeel, der havde faaet gaarden i eje gennem mageskifter, begyndte at bygge 1591. Han opførte den lave, prunkløse nordfløj, der har sin egen portgennemkørsel. Fløjen bærer bogstaverne C S M B J S, d. v. s. Christen Skeel — Margrethe Brahe (hans hustru) — Jørgen Skeel (hans søn).

Jørgen Skeel, ejer af Ulstrup, Sostrup og Gl. Estrup, er den egentlige bygherre. 1615 opførte han den lave, eenetages, smukke østfløj med porttaarnet. Paa den prægtige portal, der minder om Sostrups, findes to krigere, i folkemunde kaldet Niels Ebbesen og Grev Gert.

Den enkle, upyntede sydfløj er hovedfløjen. Oprindeligt havde den ind mod gaardspladsen et trappetaarn, der blev revet ned under ombygningen 1765—67. Portalen og den indvendige indretning — f. eks. den store trappe — stammer fra denne nyindretning.

Ladegaarden blev opført i aarene op mod 1688. Indgangen var ikke midt for borggaardens hovedport, men i sydhjørnet. Øst- og nordfløjen bærer bogstaverne C S B R K (Christen Skeel Birgitte Rosenkrantz).

I litteraturen er Ulstrup velkendt som Ulvedal i Blichers »Juleferierne«.

Ulstrup

Hude

STØVRINGGAARD

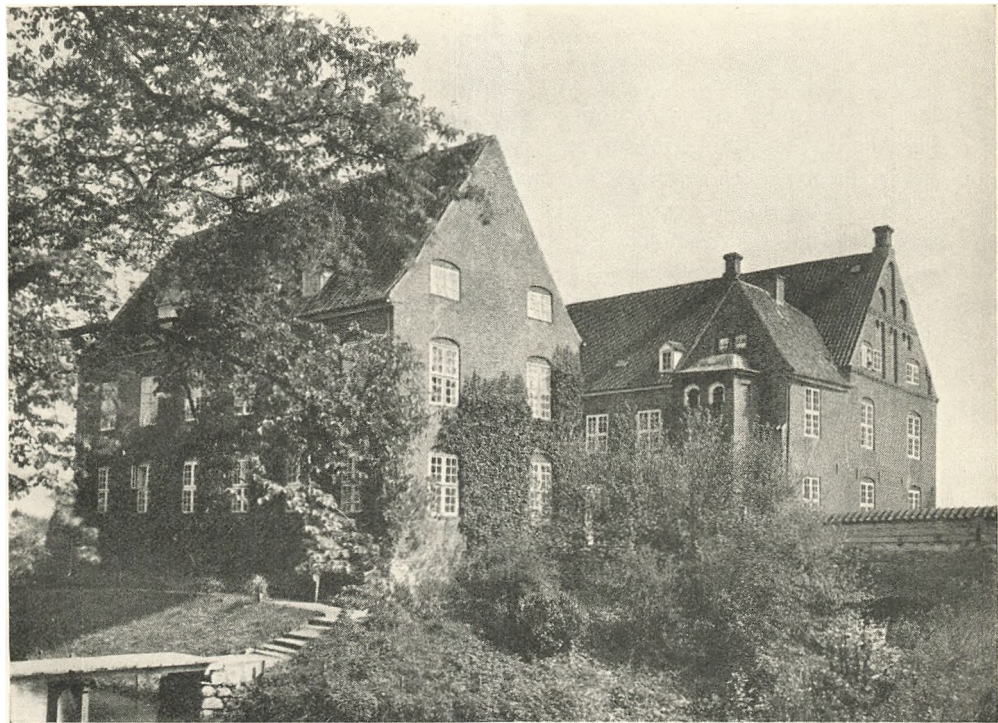
Støvringgaard ligger ved Randers fjord med skove mod vest og fri udsigt over fjorden mod øst, spejlende sig i gravene, der ligger tæt om den fir-længede hovedbygning.

Den er opført af de to brødre Niels og Mogens Kaas, der havde arvet gaarden efter deres fader Erik Kaas. Ældst er nordfløjen, derefter byggedes vinkelret paa den en fløj mod øst. 1614 blev Mogens Kaas eneejer. Han opførte den korte vestfløj og sydfløjen, som bærer aastallet 1622, men har slanke spidsbuede gavlblændinger, der viser, hvor sejt gotiken kunde holde sig. 1630 byggedes den fremspringende, taarnagtige tværføj mod syd.

Samtidig blev ladegaarden opført vest for hovedbygningen.

Gaarden har en usædvanlig malerisk styrke, idet de enkelte fløje forskyder sig i forhold til hinanden. Man faar en fornemmelse af at færdes mellem mange huse. Gaardspladsen virker ogsaa som et torv, sikkert bl. a. fordi dørene er ens som dørene i en gade, og der ikke findes nogen fremhævet hovedindgang.

I 1700aarenes begyndelse ejedes gaarden af overkrigsassessor Jens Harboe og hans hustru Christine Fuien, der havde arvet den efter sin fader, og da hun ikke havde børn, oprettede hun 1735 et adeligt jomfrukloster paa sin gaard. Siden den tid har Støvringgaard huset 12 jomfruer og een priorinde.

Støvinggaard

H. Mattbiessen

MØLLERUP

Det er interessant, at der ved istandsættelsen af Møllerup omkr. 1920 fandtes bygningsrester fra 1200aarenes midte. De maa utvivlsomt stamme fra Marsk Stigs borg. Denne middelalderlige borg var trefløjet, idet hovedhuset, der som det nuværende laa mod syd, var flankeret af sidefløje.

Den gamle gaard synes at have været bevaret, indtil den 1687 blev revet ned af Knud Gyldenstjerne (d. 1687), der opførte den hovedbygning, som — omend i ændret skikkelse — findes endnu. Han indledte den byggeperiode, som gav Møllerup den fastkomponerede, barokagtige karakter. Den nye hovedbygning var et to etages bindingsværkshus med port i den østlige ende.

Knud Gyldenstjernes enke, Elisabeth Rosenkrantz (f. 1657, d. 1721) maatte efter en mordbrand 1709 bygge stald- og ladegaarde op af ny. De har endnu samme, omend i enkeltheder forandrede skikkelse.

Hendes dattersøn, kammerherre Knud Trolle, lod 1751 hovedbygningens skalmure med gule sten. 1743 havde han opført den sydlige sidefløj som pendant til den østlige, der var opført et par aartier tidligere. Begge var oprindelig bindingsværk, men 1868 blev vestfløjen ombygget i grundmur.

Under Greve Fr. Ahlefeldt-Laurvig (f. 1834, d. 1868) opførtes det frempringende portparti midtpaa gaardfacaden; men det nuværende ydre fik gaarden dog omkr. 1920, da skibsreder Carl med Høeg-Hansen som arkitekt restaurerede den. Porten erstattedes af en indgangsdør. Og tagrytteren er ny.

Møllerup

Holt & Madsen

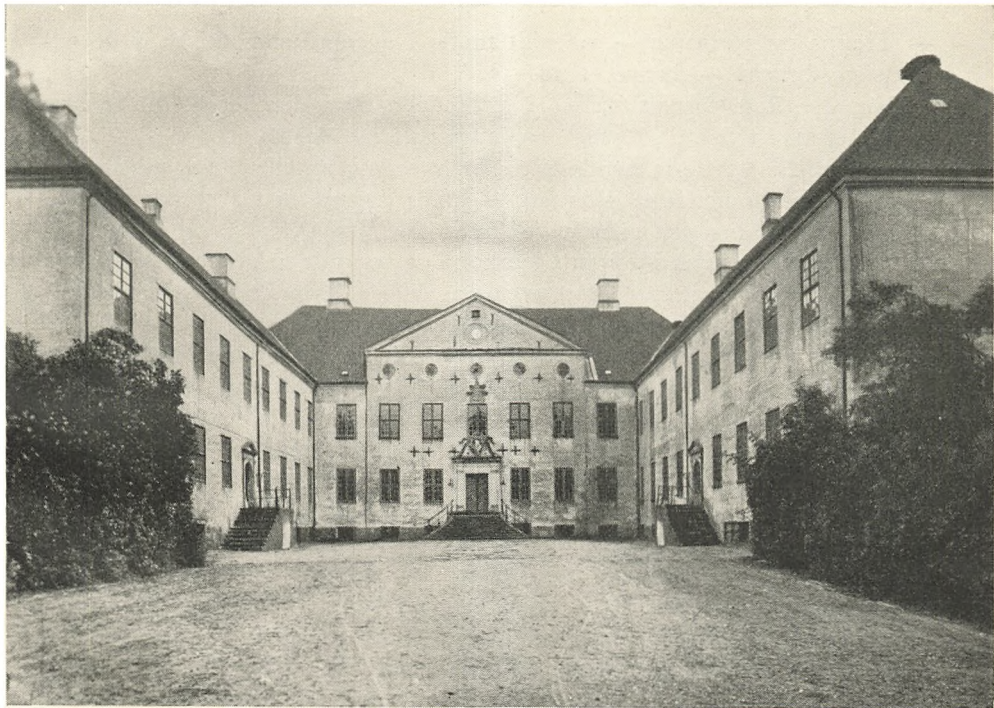
CLAUSHOLM

Clausholm, der gaar tilbage til en middelalderlig hovedgaard, nævnes første gang i forbindelse med Ove Nielsen Panther (1314—48). Paa Renais-sancetiden laa paa voldstedet en firfløjet gaard. Men de mennesker og skæb-ner, der særlig er knyttet til gaarden, hører hjemme i tiden omkring 1700.

Den første er gaardens bygherre, storkansleren Conrad Reventlow (d. 1708), der kom i besiddelse af gaarden 1680, og som byggede den op af ny i 1690'erne; men bygmesteren er ukendt.

Den dybe trefløjede borggaard, der er det ældste, helt gennemarbejdede, strengt symmetriske barokanlæg i Jylland, aabner sig mod den trefløjede, lavere staldgaard.

Huset er meget enkelt. De pudsede façader virker alene ved de højtidelige, tunge, men velafbalancerede forhold. Hovedfløjen fremhæves af en bred midterrisalit paa fem fag, fortsat opefter med en lav kvist med runde vinduer og afsluttet med en gavltrekan. Havefaçaden havde en lignende midter-risalit som gaardfaçaden, men paa grund af brøstfældighed blev kvisten taget ned allerede i 1700aarenes begyndelse. Der opnaas en kraftig dybde-virkning ved at sidefløjenes døre har enkeltløbede trapper, som korrespon-derede med den oprindeligt toløbede hovedtrappe. Husets eneste pryde er portalen om hoveddøren. Det er muligt, den er tegnet af selve Nicodemus Tessin, Stockholm slots bygmester. Portalen krones af storkanslerens buste.

Clausholm

Holt & Madsen

— Trappe og portal er — saa vidt mulig i overensstemmelse med de oprindelige forhold — fornyet 1918—19.

Den, der frem for alt huskes i forbindelse med den fornemme, dystre gaard, er Anna Sophie Reventlow, storkanslerens datter.

Frederik IV bortførte hende 1712 fra gaarden, ægtede hende til venstre haand og gjorde hende til dronning. — Efter kongens død 1730 boede Anna Sophie i forvisning paa gaarden til hun døde (1743).

1718 havde Frederik IV købt Clausholm og begyndt en række arbejder paa at forskønne det store hus. Han lod bl. a. opføre de to fremspringende fløje mod haven (1722—23 med J. D. Planitz som arkitekt) og gav gaarden et udstyr, der var kongen og dronningen værdig. De fornemme rum fra storkanslerens tid bød gode muligheder, og de blev smykket med prægtige stukarbejder — for største delen udført af C. H. Brenno. I alle hovedrummene er lofter, kaminforsider og felter over dørene prydet med stuk: Blomster og ranker og regencestilens baandornamenter med buede og brudte konturer. Overalt møder blikket kongekroner og kongelige spejlmonogrammer.

Træværket maledes i brogede farver. Man finder paneler og døre med lette, lunefulde regenceornamenter med blomsterranker og baldakiner og smaa figurer, der danser rundt over fladerne uden hensyn til tyngdeloven. Man finder ogsaa kineserstuen, hvor fyldingerne i paneler og døre er dekorerede med de paa den tid saa yndede kinesiske motiver.

Clausholm, »Kineserstuen«

Hude

Kapellet paa første sal i østfløjen levendegør Anna Sophies tid. Det var ganske vist blevet indrettet af storkansleren, men dronningen udstyrede det. Det staar omtrent som dengang med joniske pilastre og forkrøbbede gesimser, kun er den oprindelige træhvælving taget ned. Og det rigt udskaarne, malede og blaat og hvidt marmorerede inventar fortæller om miniaturehoffet. Her som overalt paa gaarden bliver man ved navnetræk og kroner mindet om, at Danmarks dronning har boet her. Rangforordningen er blevet overholdt her saa godt som ved det kongelige hof. Paa stolestadernes laager kan endnu læses, hvem stolene var bestemt for, alle har været med fra de højeste til de laveste charger, fra hofdamerne til køkkenpigerne og dermed ligestillede, og sliddet paa bænkene viser, at de har været brugt, blot køkkenpersonalets pladser er urørte, men de høje herskabers middagsmad gik vel ogsaa forud for kogemesterens salighed!

Dronningen havde sin lukkede stol ved endevæggen, modsat alteret.

Clausholm, kapel

Hude

BIDSTRUP

Bidstrup er en usædvanlig helstøbt gaard, præget af den jyske barok, der holdt sig længe efter at rokokoen havde erobret hovedstaden.

Gaarden er i hovedsagen opført af Gerhard de Lichtenberg (1697—1764), den kendte forretningsmand fra Horsens, i hvis slægts eje den stadig er. Han lod 1749 foretage en gennemgribende ombygning af et nu kun lidet kendt anlæg fra 1698, der var opført af Johan Rantzau.

Den trefløjede, enetages borggaard aabner sig mod den tolængede, lidt bredere staldgaard, der fortsætter direkte i den endnu bredere, trelængede ladegaard. Tilkørslen findes midt gennem ladegaardens tværlængde, den store kørelade, der afgrænser anlæget, korresponderende med hovedbygningen, der med sine svungne kviste minder om Gjesinggaard og amtmandsboligen i Viborg, men som faar sit særlige præg gennem den ejendommelige trappe, en slags smal terrasse eller lav balkon langs hovedfløjens gaardfaçade fra sidefløj til sidefløj. Der er rokokosmedejernsgitter og midtfor fører en stor trappe op; men der har aldrig været en indgangsdør ud for trappen. Indgangene har altid været i sidefløjene, selv om façadens midterparti — der i stueetagen optages af den store sal, markeres af gavlkvisten. Kviste som midterfløjens, kun mindre, findes ogsaa paa sidefløjene, hvis gavle mod ladegaarden var afvalmede i forrige aarhundrede.

Bidstrup

H. Matthiessen

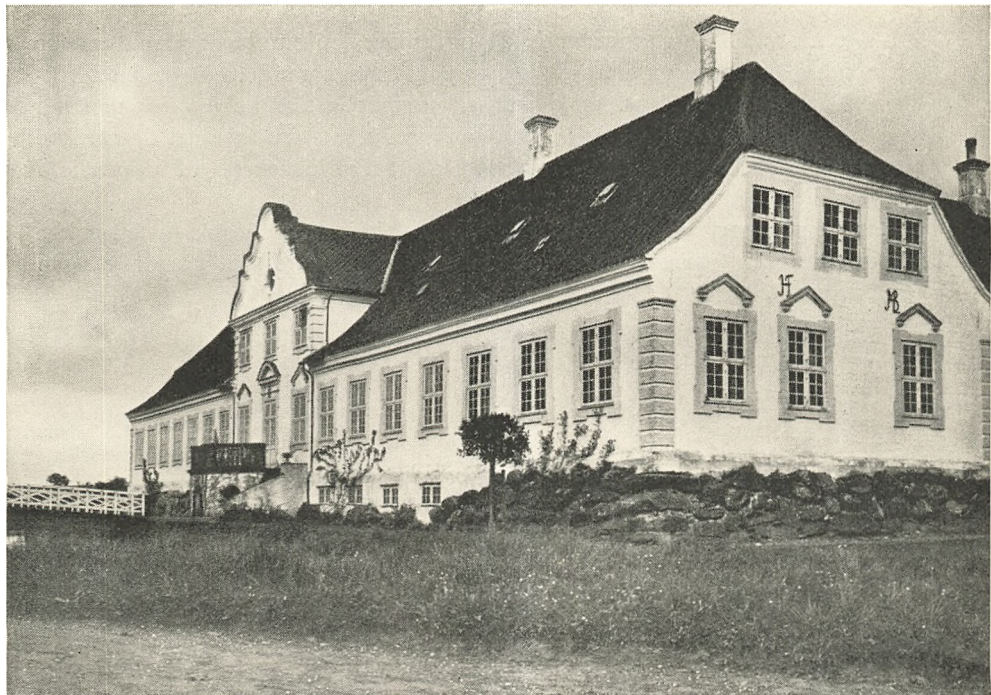
GJESSINGGAARD

1734 købte amtsforvalter Hans Folsach Gjessinggaard, og siden da har gaarden været ejet af familien Folsach.

I 1740'erne byggede Hans Folsach gaarden op af ny, idet han dog benyttede de gamle kampestensfundamenter. Borggaarden ligger paa et firkantet voldsted omgivet af vandfyldte grave, der kun har kunnet dannes ved meget store opdæmninger. Byggeriet paa gaarden var fuldført 1747.

Borggaarden er et trefløjet, enetages anlæg med en trefagsgavlkvist paa midterfløjen. Midtpunktet er hoveddøren med en toløbstrappe, og paa hver sidefløj er der to døre med trapper. Skønt anlæget er et halvt hundrede aar yngre end Clausholm, har det bevaret mange træk herfra. — Det er i det hele taget den svære jyske barok, der præger hovedbygningen, lige fra de kraftigt profilerede gesimsers under tagskægget, hjørnekvadringerne, vinduesrammerne og de ejendommelige trekantede fordakninger, der ligesom svæver over vinduerne, til indgangsdørens solide portal og midterkvistenes kraftigt svungne konturer, der viser et meget nær slægtskab med amtmandsgaarden i Viborg og herregaarden Bidstrup.

Hovedfløjen er opført i grundmur, mens sidefløjene oprindeligt er i bindingsværk, som dog senere er skalmuret. Borggaarden aabner sig mod lade-
gaarden, der brændte 1915, men hvis nye bygninger er placeret samme sted som de gamle, trefløjede og med samme akse som hovedbygningen.

Gjessinggaard

H. Matthiessen

I det indre ligger værelserne klart og enkelt, en smule gammeldags for deres tid, idet alle stuer oprindelig har gaaet tværs gennem huset med vinduer til begge sider. Forstuen, der ogsaa oprindelig skal have gaaet gennem hele huset, er nu delt. Til højre for den ligger den store sal med de smukke blomsterbroderede tapeter, der er syet midt i 1700aarene af damerne i familien Folsach.

Den lange gang i sidefløjen med vinduer til gaarden og døre til en række gæsteværelser er typisk for herregaarden og livet der. Billedet viser gangen i sydfløjen.

Gjessinggaard, korridor

H. Matthiessen

LYNGSBÆKGAARD

Egnen ved Femmøller er en af landets skønneste. Frodige marker, grønne skove, blaanende vige og dertil et bakket landskab med kraftige linier danner ramme om Lyngsbækgaards fine, om end lidt tørre, klassicerende arkitektur.

Som herregaard er den forholdsvis ung, idet Lyngsbækgaard kun var en ladegaard i et stort godskompleks, saa her har ikke ligget nogen knejsende renaissancegaard tidligere. Omkr. 1700 byggede Hans Jacobsen — der var begyndt som ridefoged paa Kalø — ganske vist en gaard af mur og bindingsværk, hvoraf dog intet er bevaret, men først hans sønnesøn, Jacob Hansen, kaptajn i infanteriet, løftede gaarden op i plan med egnens gamle herregaarde, idet han lod den statelige gaard opføre. Laden er dateret 1776 og hovedbygningen 1784. — Over indgangsdøren satte han en plade med følgende menneskelige indskrift: »Du ny opbygte Hus, Du blev Fuldført til min og mines Glæde. Lad skæve Øjne stedse se, Vi nyde Guds Velsignelse, Til vi i Himlen træde«.

Anlægget er klart. Den brede trefløjede ladegaard er bygget i nær forbindelse med den smallere trefløjede borggaard, og de to gaarde aabner sig mod hinanden om en fælles gaardsplads.

Den toetages hovedbygning, hvor nederste etage er højere end øverste, vidner om fast bygningstradition. Façaden er strengt symmetrisk, i midten en trefagsrisalit med lav trekantgavl, og til siderne sidder vinduerne med

en overraskende livlig rytme tættere ud mod gavlene. De to lave længer, der flankerer hovedfløjen, føjer sig naturligt til det store hus, og de afvalmede tage gentager motivet herfra.

Som huset er symmetrisk i det ydre, er det det ogsaa i det indre. Rummene grupperer sig ens paa begge sider af forstue og havestue.

Ladegaarden minder meget om Bidstrups, kun er den opført i bindingsværk, mens den paa Bidstrup er i rød, blank mur og er tungere, mere imponerende end den venlige bondegaardsagtige paa Lyngsbækgaard.

Men planen er den samme. Begge steder kommer man ind paa gaardspladsen gennem ladegaardsfløjen modsat borggaardens hovedfløj. Denne ladegaardens hovedfløj udgøres af den store agerumslade, der er bredere end de øvrige fløje, og springer frem mod gaardsiden, mens det høje tag rager op over de andre avlsbygninger.

Naar tilkørslen i vore dage ligger aksefast midt i den store ladebygning, skyldes det dog ændringer i vore dage. Oprindeligt fandtes indkørselsporten — som det er skik fra gammel tid, f. eks. paa Ulstrup — i en lav fløj i flugt med laden. Porten har haft sin plads øst for laden, hvor man endnu ser spor af den. Det er muligt, at denne sidelæns placering af indkørslen skyldes, at man skulde udenom møddingen midt i avlsgaarden.

Lyngsbækgaard

H. Matthiessen

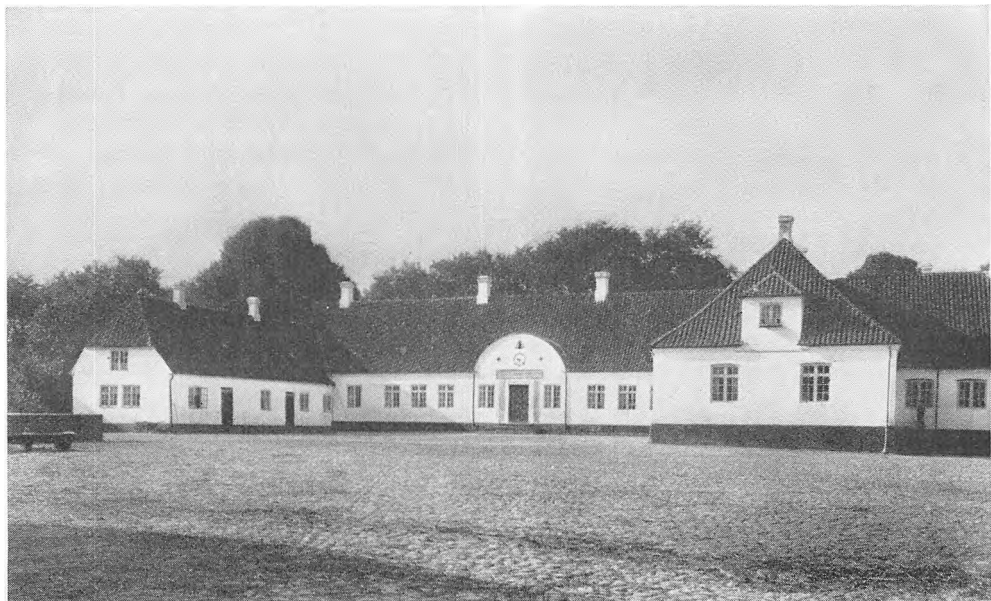
VISKUM

Hovedbygningen paa Viskum er fra 1780. Naar den er saa forholdsvis ny, skyldes det, at Viskum i lang tid var en del af Skeelernes store gods-kompleks og derfor ikke fik nogen standsmaessig hovedbygning. Men 1749 erhvervedes gaarden af Hans Christensen til Tyrrestrup, og en søn af ham, Christen Hansen Juul, lod huset opføre.

Den lave, eenetages trefløjede hovedbygning, der yderlig har en fløj vin- kelret paa nordfløjen, ligger i nær forbindelse med avlsgaarden. Avlsgaarden er ikke særlig regelmæssig, men danner dog sammen med hovedbygningen en sluttet enhed om den store gaardsplads.

Viskums hovedbygning med de hvidpudsede, saare enkle længer er op- ført uden krav til det fornemt repræsentative. Den staar i virkeligheden ikke en velstaaende bondegaard saa forfærdelig fjernt. Bygmesteren har sikkert været en lokal mand, men han har dog vidst lidt om, hvordan hovedbyg- ningen til en herregård skulde se ud. Huset har gode forhold i længde, bredde og højde, og taget har en smuk rejsning, alt er præget af de gode bygningstraditioner fra 1700aarenes slutning.

Kun partiet om indgangsdøren er udformet med særlig værdighed. Om- kring døren er der — meget naivt — brugt forskellige ornamenten som mæanderbort o. s. v. sat op i meget stor størrelse. Døren er sammen med de to flankerende vinduer samlet til en enhed under en halvcirkelformet fronton.

Viskum

H. Matthiessen

FUSSINGØ

I 1540 kom Gjendrup ved giftermaal i Albert Skeels eje. Han lod den gamle gaard bryde ned og byggede et stort hus paa den lille halvø i Fussingø og gav den ny gaard navnet Fussingø. Efter beskrivelserne at dømme skal det have været et enkelthus af anselige dimensioner, der over en kælder havde tre fulde stokværk og yderligere et halvstokværk med runde taarne ved de tre hjørner og midt paa façaden endnu et taarn. Denne hovedbygning var formodentlig ved en grav skilt fra ladegaarden, der dog ikke havde fælles akse med hovedhuset, men laa sydvest for dette.

Den gamle borg blev imidlertid helt brudt ned i 1700aarenes slutning af en ætling af Albert Skeel, geheimeraad Chr. Ludvig Scheel Plessen, der 1796—98 opførte det nye hus. Det er en enkelt, prunkløs nyklassicistisk bygning i een etage over en meget høj kælder. Den har afvalmet tag og som eneste prydfindes midt paa façaden en med en gavltrekan afsluttet risalit paa eet fag. Her har indgangsdøren sin plads.

For næste generations romantiske sjæle, hvis smag som Blichers var »fuldt saa gotisk som græsk« var den nye bygning en vederstyggelighed. Det var — for at tale med Blicher — et hus, »som ukendte rejsende vilde antage for en pæn Kro«. Men i dag dømmer Chr. Elling mere velvilligt; om Fussingø og et par beslægtede gaarde siger han, at »de er enkle og svære i Strukturen, men med Rejsning«.

Fussingø

H. Matthiessen

STENALT

Det er drømmen om Italien og rejseminderne fra hint land, hvor citronerne blomstrer, der har sat sit præg paa Stenalts nuværende hovedbygning.

I sin tid havde herremanden Bjørn Andersen (1532—83) bygget en træfløjet borggaard i to stokværk. En renaissancegaard af den paa egnen velkendte type, der aabner sig ud mod ladegaarden.

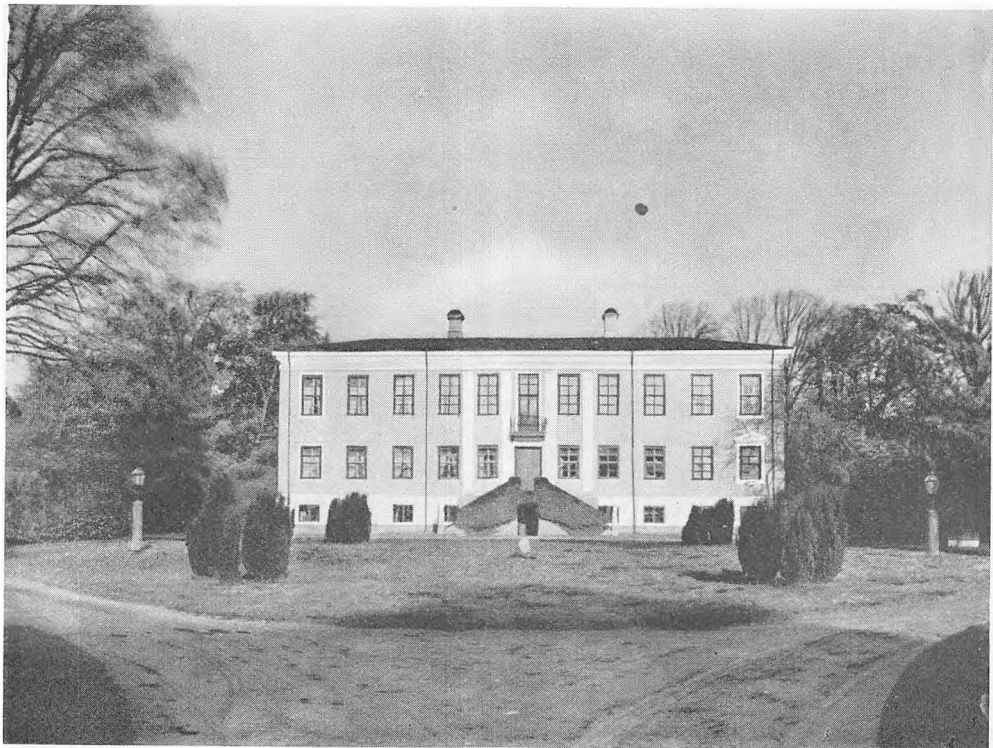
Men 1798 overtog Preben Brahe Schack gaarden. Han lod de gamle bygninger rive ned og opførte et nyt hus. Det nye hus blev ikke som det gamle lagt i forbindelse med ladegaarden, men langt borte fra den, inde i parken.

Som arkitekt anvendtes bygmester Anders Kruse fra Horsens, men Hovedbygningen ligner ikke Kruses andre bygninger.

Det enkle, hvidpudsede hus er i to stokværk over en høj kælder, og slanke pilastre omkring indgangsdøren og ved hjørnerne er den eneste prydding. Det er ualmindeligt, at øverste stokværk markeres som det fornemste, og de slanke skydevinduer tillige med det usædvanligt lave tag giver i det hele huset det fremmede præg.

Op til indgangsdøren fører en toløbet fritrappeløb og over døren er der paa 1. sal en lille smedejernsbalkon.

Stenalt anslaaer en ny tone mellem egnens herregaarde og bringer et forvarsel om de veje, byggeriet slog ind paa et par menneskealdre senere.

Stenalt

H. Matthiessen

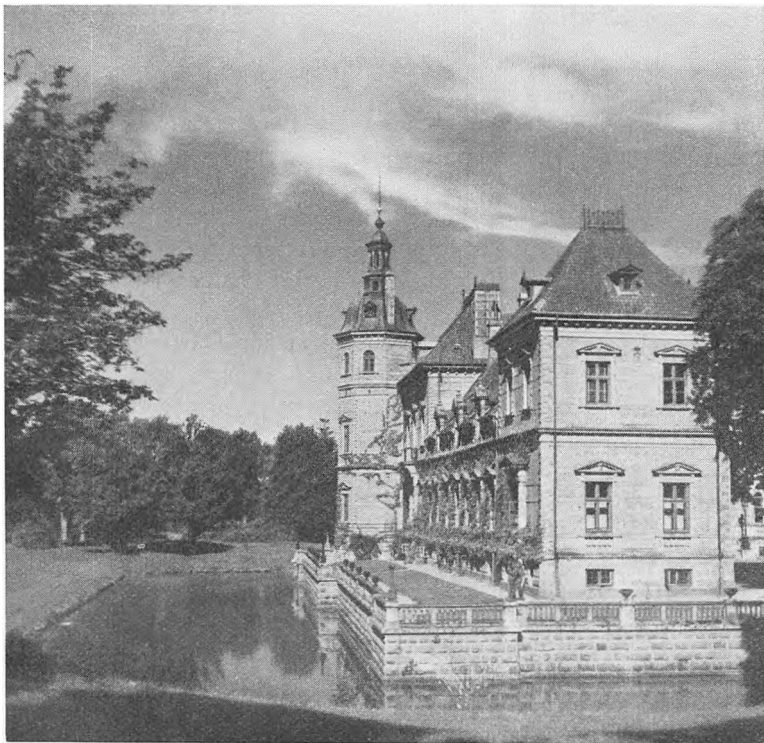
FRIJSENBORG

I dag er det ikke god tone at kunne lide bygninger som Frijsenborg. Der tales om »pastiche«, »klunkestil« eller »at resultatet ikke altid blev lige lykkeligt, skyldes mere kunstnerens end Bygherrens svigtende Evne«. Og dog?

Frijsenborg, der ligger mellem store skove, gaar tilbage til en hovedgaard i landsbyen Jernit, der ca. 1550 var i kronens eje; men efter et mageskifte kom den imidlertid i Valdemar Parsbergs besiddelse. Han anlagde voldstedet og byggede sig her et hus, hvoraf der stadig findes rester i det nuværende Frijsenborg. 1665 købtes Jernit af Mogens Frijs, og hans søn Niels Frijs byggede en ny hovedbygning, et enetages, trefløjet barokanlæg med ottekantede taarne ved hovedfløjens — vestfløjens — syd- og nordhjørner. Billeder fra 1700- og 1800aarene viser den hyggelige, hvidkalkede gaard, der næsten fuldstændigt forsvandt under det store nybyggeri 1861—67.

Det var konsejlspræsident, greve C. E. Kragh-Juel-Vind-Frijs, der opførte den store hovedbygning i international stil med Frederiksborgs bygmester, kammerherre F. S. Meldahl som arkitekt.

Meldahl, der fik frie hænder, har sikkert nydt dette byggeri, hvor han kunde bruge de kostbareste materialer og arbejde med de bedste kunstnere, han kunde finde. Husets plan har samme maal som det gamle, men ellers var ændringen total. Vestfløjen blev en etage højere, sidefløjene fik pavilloner og taarnene forhøjedes og fik spir. Gaarden er opført i røde teglsten med

Frijsenborg

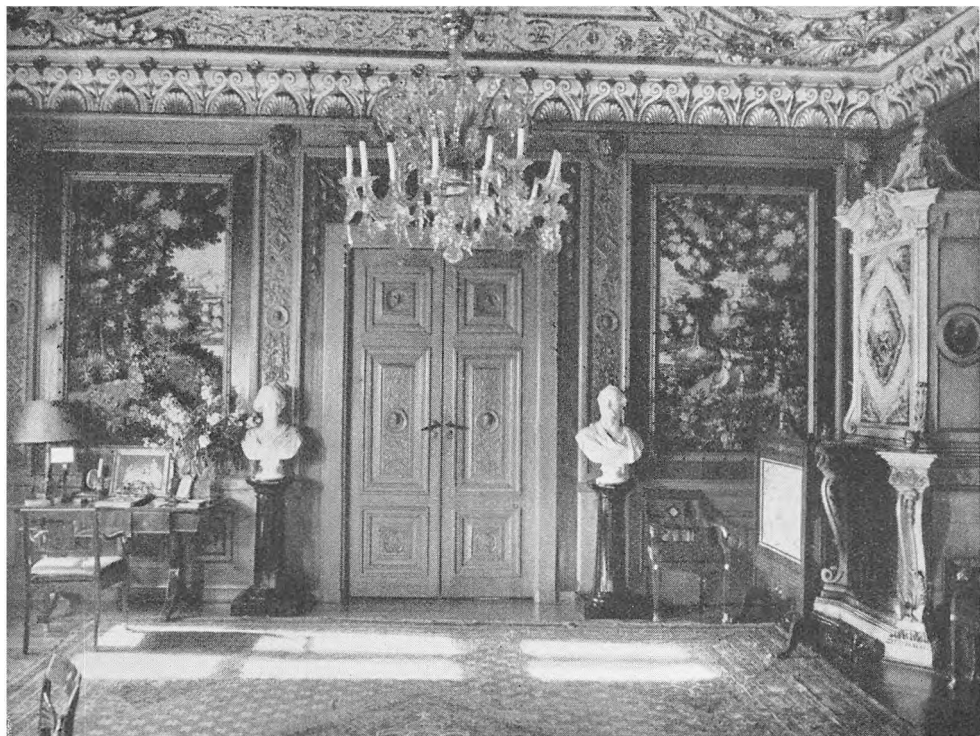
Th. Andresen

sandstensdekorationer ligesom Christian d. 4.'s slotte, men har ogsaa mange træk laant fra fransk renaissance.

Rigdom — virkelig materiel rigdom — viser sig bl. a. i interiøret fra gobelinstuen. Rummets officielle, fornemme holdning, der er inspireret af fransk renaissance, fremhæves af udsmykningens pragt, væggenes feltinddelinger, gobelinernes stofflighed, dørenes højde — hver fløj har sit højtsiddende greb, saa man kan levende forestille sig to lakajer aabne døren paa een gang — og af busterne paa hver side af døren. (For øvrigt tør man ikke slutte fra møbleringen i dag til møbleringen i 60'erne).

I pragt og herlighed kappes stuen med renaissancens og barokkens værelser, men har et minus i forhold til dem, fordi man forgæves har søgt at forene det repræsentative og dekorative med det hyggelige, hvor renaissancen og barokken kun er repræsentativ og dekorativ.

Ser man imidlertid uhildet paa Frijsenborg, maa man dog indrømme, at selv om slottet ikke hører til den ædleste arkitektur, virker det med terrasser, taarne, spir og ornamentter alligevel pompøst og festligt. Det har i virkeligheden baade holdning og kvalitet og hører til Meldahls bedste arbejder.

rijsenborg, gobelinstuen

Th. Andresen

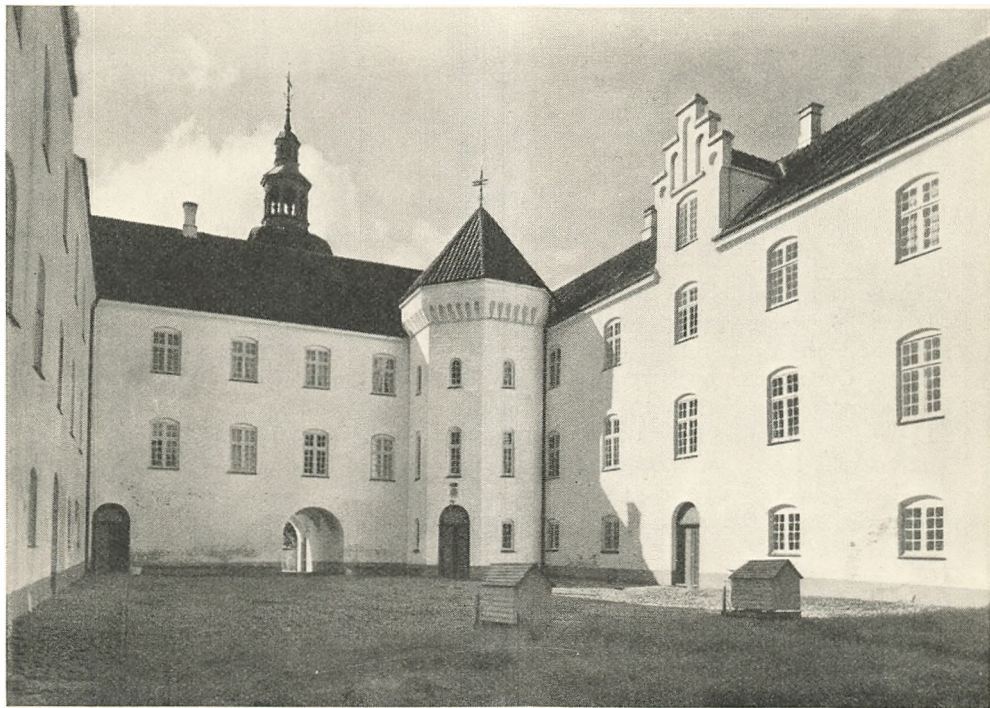
MEILGAARD

Hvordan Meilgaard oprindeligt har set ud, vides ikke med bestemtthed. Som gaarden er i dag, er den mere udtryk for 1890'ernes arkitektur end for renaissancens, idet den blev ombygget af Kammerherre Niels Juul (1861—1930), der havde arvet gaarden 1888. Men bag de glatte, hvide façader er der dog stadig meget bevaret af den gamle gaard.

Det trefløjede borggaardsanlæg bestaar for mesteparten af hint hus, som den aldrende Axel Juul lod opføre omkring 1573. Han lagde gaarden paa en lille holm, hvor hovedbygningen fik samme akse som den nu efter flere brande fornede avlsgaard, der fra først af var bygget i bindingsværk.

Som det kendes fra andre renaissancegaarde, f. eks. Sostrup, aabner Meilgaards hovedbygning sig ikke ud mod avlsgaarden, idet sydfløjen med det fremspringende, firkantede porttaarn er vendt mod avlsgaarden og den kommende; derved faar gaarden det sluttede, magtfulde udseende, der er karakteristisk for den.

Oprindeligt var hovedbygningen kun paa to etager. Hvordan sidefløjenes gavle har set ud fra først af, ved man nu intet om. I forrige aarhundrede har de efter datidens billeder at dømme været afvalmede. Sit nuværende ydre fik gaarden under en stor, 1891 afsluttet ombygning, der lededes af arkitekt A. Klein. Ved den lejlighed fik alle tre fløje en tredje etage, gavlene kamtakker og porttaarnet spir.

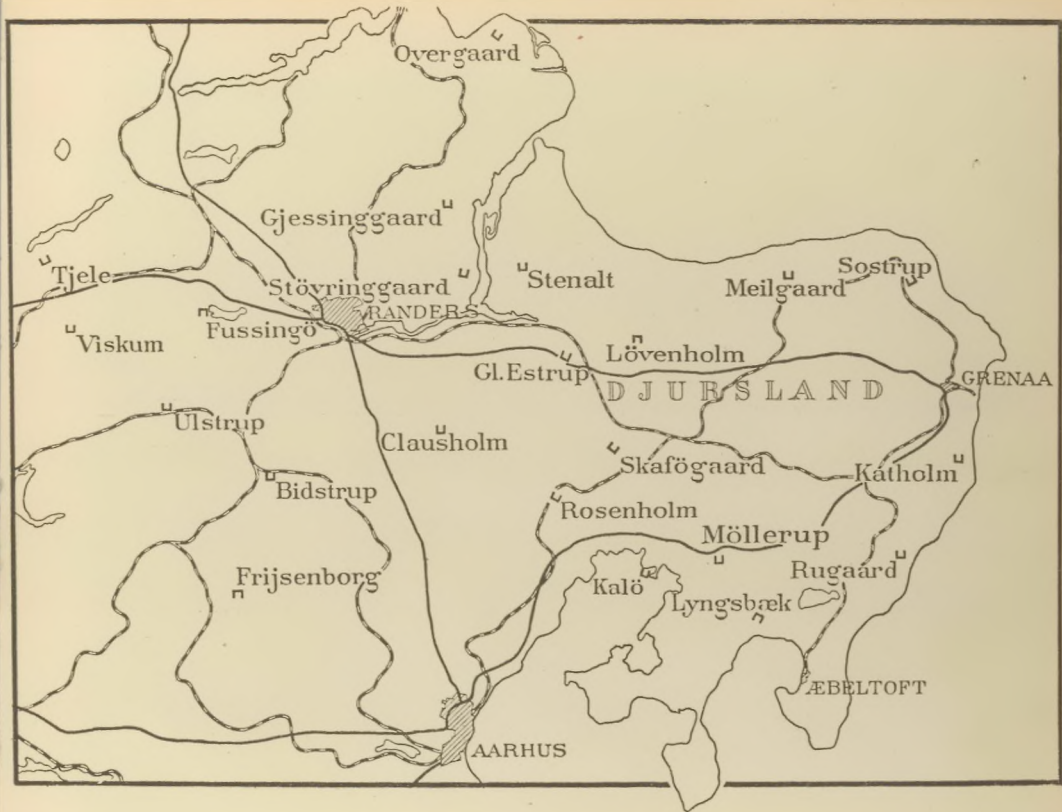
Mejlgaard

Holt & Madsen

LITTERATUR

- Becher, T. A., F. Richardt og C. E. Secher: Prospector af danske Herregaarde. 1844—68.
- Danske Herregaarde ved 1920. I—III. 1922—23.
- Danske Herregaardshaver. 1930—39.
- Danske Slotte og Herregaarde. I—IV. Ny Samling. I—III. 1944—46.
- Elling, Chr.: Slotte og Herregaarde i Barok og Rokoko. 1928.
- Danske Herregaarde. 1942.
- Lorenzen, Vilhelm: Studier i dansk Herregaardsarkitektur. 1921.
- Danske Herregaarde fra Baroktiden. 1930.
- Rosenholms Bygmester. 1937.
- Roussell, Aage: Danmarks Middelalderborge. 1942.

	Side		Side
Bidstrup	74	Møllerup	66
Clausholm	68	Overgaard	38
Frijsenborg	90	Rosenholm	32
Fussingø	86	Rugaard	58
Gammel Estrup	42	Skaføgaard	50
Gjessinggaard	76	Sostrup	60
Kalø	22	Stenalt	88
Katholm	52	Støvringgaard	64
Lyngsbækgaard	80	Tjele	26
Løvenholm	48	Ulstrup	62
Mejlgaard	94	Viskum	84

Overgaard

Gjessinggaard

Stöyninggaard

Stenalt

Meilgaard

Sostrup

Tjele

Viskum

Fussingö

RANDEBORG

Gl. Estrup

Lövenholm

DJURSLAND

GRENAA

Ulstrup

Clausholm

Skafögaard

Katholm

Bidstrup

Rosenholm

Möllerup

Rugaard

Frijsenborg

Kalö

Lyngsbæk

EBELTOFT

AARHUS